

STENOGRAFSKE BELEŠKE

SENATA

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 8

BEOGRAD, 1939 GODINE

KNJIGA I

VI REDOVNI SASTANAK

SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 23 MARTA 1939 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

Pretsednik

DR. ANTON KOROŠEC

i

Potpretsednici

DR. ĐURA KOTUR i DR. MILE MIŠKULIN

Sekretar

KAMENKO BOŽIĆ

Prisutni su g. g. Ministri: Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar unutrašnjih poslova **Dragiša J. Cvetković**; Ministar saobraćaja **dr. Mehmed Spaho**; Ministar građevina **dr. Miho Krek**; Ministar bez portfelja **Vojko Čvrkić**; Ministar bez portfelja **dr. Džafer Kulenović**; Ministar vojske i mornarice armijski general **Milutin Đ. Nedić**; Ministar bez portfelja **Ante Mastrović**; Ministar bez portfelja **Franc Snoj**; Ministar trgovine i industrije **Jevrem Tomić**; Ministar pošta, telegrafa i telefona **Jovan Altiparmaković**; Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja **Miloje Rajaković**; Ministar šuma i rudnika **Ljubomir Pantić**; Ministar bez portfelja **dr. Branko Miljuš**; Ministar poljoprivrede **inž. Nikola Bešlić**; Ministar fizičkog vaspitanja naroda **Đura Čejović**; Ministar inostranih poslova **dr. Aleksandar Cincar-Marković** i Ministar finansija **Vojin Đuričić**.

Početak u 9,20 časova

SADRŽAJ:

1 — Čitanje i usvojenje zapisnika V redovnog sastanka;

2 — **Dnevni red:** Nastavak pretresa u načelu izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1939/40 godinu. — Predlog budžeta primljen je u načelu. — Pretres u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1939/40 godinu. — Predlog budžeta primljen je u pojedinostima, a zatim konačno i u celini.

Govornici: U načelu: Dragoslav Dordević; u pojedinostima: Ministar finansija Vojin Đuričić; Ministar građevina Dr. Miho Krek (u ime Ministra pravde i Ministra prosvete); Ministar građevina Dr. Miho Krek; Ministar saobraćaja Dr. Mehmed Spaho; Ministar poljoprivrede inž. Nikola Bešlić; Ministar pošta, telegrafa i telefona Jovan Altiparmaković; Ministar trgovine i industrije Jevrem Tomić; Ministar šuma i rudnika Ljubomir Pantić; Ministar inostranih poslova Dr. Aleksandar Cincar-Marković;

Ministar fizičkog vaspitanja naroda Đura Čejović; Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar unutrašnjih poslova Dragiša Cvetković; Ministar vojske i mornarice Armijski general Milutin Nedić; i Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Miloje Rajaković.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Gospodo senatori, otvaram VI redovni sastanak Senata Kraljevine Jugoslavije. Molim g. sekretara da pročita zapisnik prošlog sastanka.

Sekretar Kamenko Božić pročita zapisnik V redovnog sastanka.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Ima li ko od gospode senatora da učini kakvu primedbu na pročitani zapisnik? (Nema). Pošto primedaba nema, objavljujem da je zapisnik prošle sednice primljen.

Prelazimo na dnevni red: Nastavak pretresa u načelu izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1939/40 godinu.

Reč ima senator g. Dragoslav Dordević.

Драгослав Ђорђевић: Господо сенатори, у времену када се преламају две епохе у историји наше младе државе, дозволите ми да начелну буџетску дебату завршимо освртом на основно питање нашег унутрашњег државног уређења, уско названог хрватским питањем.

Господо сенатори, опште је запажено, да, благодарјећи Највишој иницијативи у овој земљи, ми данас стојимо пред стварним решењем тога питања. То јест: пред решењем наше двадесетогодишње унутрашње кризе.

Прихватајући ову иницијативу, сви меродавни фактори у Сенату и Скупштини, дали су своје изјаве да ће свесрдно допринети опште прихватљивом и благовременом њеном успеху.

Али, поред ове опште готовости да се искрено сарађује на овом судбоносном народном и државном послу, скоро је општа појава код многих добронамерних патриота страх од онога што ће доћи.

Даљи рад на овоме послу показаше у пракси да ли је тај страх био и стварно оправдан, али је несумњиво психолошки разумљив. Људи се инстинктивно боје новог, јер свако ново је неизвесно. А неизвесност плаши.

Зато данас, када нас историјски диктат садашњице са свом својом неумитношћу гони да без оклевања и без предрасуда приђемо практичном решењу основног нашег државног проблема, потребно је да сви ми, и сав народ са нама, будемо јасно упознати са следећим двома стварима: прво, са природном неизбежношћу постанка хрватског питања у прошлости и друго, са фаталном неизбежношћу његовог решења у садашњости.

У свом кратком говору ја ћу покушати да извршим хладну, објективну и речиту историјску анализу факата наше прошлости и садашњости и психолошку анализу става хрватског народа према овој држави, односно према њеном досадашњем унутрашњем уређењу.

При том ја немам намеру никога да стављам на оптуженичку клупу, а још мање икога да вељујем за срамни стуб. Сви смо ми, господо сенатори, својој отаџбини послужили како смо најбоље знали и умели. Ако се грешило, а грешило се, то је у најбољој намери чињено. Уосталом, у овим историјским и тешким временима за сав свет, па и за нас, сада и није моменат за узајамна оптуживања и личне обрачуне.

Зато вас, господо сенатори, молим, да ме у миру изволите до краја саслушати, јер ова неумитна анализа историје и стварности наше навешће нас можда и на факта, на која до сада или нисмо довољно мислили, или бар, која нам је било тешко признати.

Сви смо ми забринути и одговорни сатрудници на једном и истом судбоносном народном и државном послу и, ако постоји у Енглеској влада и опозиција Његовог Величанства Краља Велике Британије, постоји и код нас влада и опозиција Његовог Величанства Краља Југославије, које обадве, а свака на свој начин, раде за славу и величину Краља и Отаџбине. (Гласови на левици: Тако је!)

Господо сенатори, када се у једној држави осети неки покрет, или чак и потрес, и када тај потрес траје годинама, значи да је у њој нешто с нечим дошло у сукоб. А покрет, који се код нас осетио првога дана стварања наше државе и чији

потрес осећамо некада јаче, некада слабије, али чија се крива линија рашћења и опадања пење све више у вис, ускоро ће навршити две пуне деценије свога трајања. Па када ствар тако стоји, — а у свету ништа не бива без узрока, природно је и дужност је Сената Краљевине Југославије да се без самообмана, без предрасуда, без сваког преубеђења упита: шта је са чим дошло у сукоб у овој земљи, шта је узрок томе сукобу и где је решење томе сукобу?

Господо сенатори, ако оставимо на страну све лепе жеље и свако позивање на оно, што су у прошлости, с једне стране национални романтизам, а с друге, и поред осталог, потребе политичке тактике и методи дане националне борбе под туђином учинили да се код нас каже, отпева, а и практично уради, па, ако на оно просто питање желимо да дамо искрен, тачан и јасно формулисан одговор, ево — шта је са чим дошло у сукоб у овој земљи и ево узрока, због којих тај сукоб из дана у дан бива све јачи!

Дошли су у сукоб они животни принципи, оне историјске и психолошке динамичне живе силе, са којима је српски, хрватски и словеначки народ ушао 1918 године у новостворену југословенску државну заједницу. Оне активне силе, створене у дугој историји нашег разједињеног националног, културног и државног живота, које су продужиле да дејствују на наше међусобне односе и онда, када смо се најзад нашли у заједничкој националној држави.

А те живе силе јесу: српска национална мисао и хрватска национална мисао (да се одмах задржим само на Србима и Хрватима, јер је о њима реч, а исто се на браћу Словенце односи).

Затим: српска државна идеја и хрватска државна идеја.

Даље: српско, односно београдско југословенство и хрватско, односно загребачко југословенство.

Да је, господо сенатори, 1918 године постојао хрватски национализам и хрватска национална мисао, односно да је тада постојао хрватски народ са свима атрибутима, историјским тековинама и динамичним силама једног у историји сформираног народа, — то свакако не треба доказивати.

Исто тако сувишно је доказивати да је 1918 године постојао и српски национализам, српска национална мисао, односно српски народ, који је, благодарјећи раној и срећној појави Саве Немањића у Средњем веку, изградио свој свесни национализам у оно доба када су се многи европски народи међусобно још разликовали не свешћу о својој националној припадности, него својим припадништвом овом или оном феуду, монарху или религији.

Постојала су, дакле, та два витална национална принципа, те две живе силе, српска и хрватска, и оне су се, увек динамичне и активне, а дириговане и даље посебним историјским традицијама и тенденцијама, културним, политичким и националним, нарочито са хрватске стране, нашле, ако не једна против друге, а оно једна према другој у новој државној заједници (што наравно важи и за онај трећи, словеначки принцип).

На ову виталност и динамичност њихову, одмах да речем, ја зато указујем што је од нашег теоријског и практичног става према њиховом при-

родном и неизбежном дејству на наше међусобне односе зависило на које ћемо психолошке, националне и политичке принципе поставити целокупну нашу унутарњу државну политику. Простије речено, што је од тога нашег става зависило: хоћемо ли их негирати и ступити у борбу са њима, или их сматрати за велики и срећни историјски капитал и мудро и обазривом државном политиком, која рачуна са реалностима, учинити све да те моћне силе, које су ту, координирамо међусобно и да у њиховом хармоничном дејству нађемо сву живу снагу наше заједничке државе.

Али, постојале су, господо сенатори, као што сам рекао, и друге две живе силе, које су се у заједничкој држави нашле не само једна према другој, него и једна против друге, а то су: српска државна мисао и хрватска државна мисао.

Још у раној својој историји успео је наш братски хрватски народ да оснује своју националну државу. После пропасти њене под вођством Краљева хрватске крви, Хрвати су, у вековној и неравној борби са Аустријом и Мађарском и дошавши под власт њихову, ипак успевали да сачувају континуитет неке своје државне самосталности. Нарочито у свести и вољи својих интелектуалних слојева. Идеал државне самосталности није се губио у свести хрватског народа ни онда, што ми Србијанци треба да знамо, када су Хрвати гинули у рату за победу Аустрије, тога стварног и вечитог непријатеља и нашег и њиног. И тада је хрватски народ проливао своју крв не зато што је хтео да постане роб Пешти или Бечу, него што је веровао, боље што су га уверили — а ко га је у то са хрватске стране уверио, то нека сами Хрвати испитају, конституиру и осуде, као што смо у сличним стварима и ми Срби сами и врло радикално поступали, — што је веровао, односно што су га уверили, како рекох, да ће моћи себи осигурати извесну своју државну самосталност, ако пропадне Србија, и то баш у границама те стварно непријатељске му Аустрије, коју је он крваво спасавао.

За психолошко разумевање става хрватског народа према новој држави, која је постала победом оружане силе српске државе, споредно је што путеви, којима је он ишао, никако нису водили пуној хрватској државној самосталности и што је хрватски народ увек бивао све даље од те своје државне самосталности после сваке победе аустријског оружја, за коју се победу и сам борио. Ми то треба да разумемо, јер ни ми Срби нисмо увек умели да нађемо и погодимо праве путеве у својој историји. Сетимо се 1848 године, када смо и ми спасавали Аустрију, и 1885 године.

Господо сенатори, ја не говорим о онима на хрватској страни, који су давно пре рата и за време рата југословенствовали, па чак и гинули као добровољци у српској војсци, него указујем на једну историјску чињеницу, на учествовање хрватског народа као целине у светском рату. Зато и велим са гледишта психолошког разумевања става хрватског народа као целине, или, ако се хоће става максималне већине његове према новој држави, одн. њеном унутрашњем уређењу, важни су: ово његово уверење да се он у рату борио за своју хрватску државну самосталност, а затим, његова свест или потсвест:

да је он на бојном пољу пао у тој борби за своју хрватску државу;

да је тај пораз претрпео у борби са победничким оружјем српске државе,

и да је нова држава, у којој се нашао после пропасти оне, у којој је веровао да ће изборити своју државну самосталност, створена оружјем баш српске државе, у борби с којом је он, како рекох, био побеђен.

Ја, господо сенатори, ову историјску и психолошку анализу историјских чињеница и става хрватског народа чиним зато, да бисмо, нарочито ми Србијанци, схватили и осетили оно извесно историјско разочарење хрватског народа, које је он морао, сасвим природно, после свега што му је претходило, осетити 1918 године.

Такође, да бисмо могли разумети извештај његов негативан став онда, када смо ми Срби пливали у неизмерној радости што смо успели, уз помоћ и других наравно, да ослободимо и ујединимо у једну државу не само све Србе, него и Хрвате и Словенце.

Ја нарочито указујем на ово историјско хрватско разочарење као и на чињеницу да је идеја посебне хрватске државе и даље остала у свести хрватског народа, вршила свој утицај на његову душу и одређивала му политички став у новој држави. (**Богољуб Кујунџић:** Загреб је био за време рата југословенскији него Београд!). То ћу вам ја после рећи. Према држави, како рекох, у којој је он гледао победу српске државне идеје на штету његове хрватске, односно коју је он сматрао као природни наставак раније српске државе. На ово указујем зато, што је од нашег схватања или несхватања овакве хрватске психологије зависило и 1918 год. и сада: какву ћемо унутрашњу политику водити, па да и Хрвати приме ову државу, како су је примили Срби, мада се у њој и српска државна идеја изгубила као и хрватска. (**Др. Живадин Стефановић:** Ти правиш нову историју).

Господо сенатори, поред ова два уже српска и уже хрватска национална и државна принципа, за које је могло бити и природно да се сукобе, када су се на историјском путу срели долазећи са супротних праваца, — била су још два, али шира, — југословенска национална и државна принципа, који су претстављали тежњу ка једном истом идеалу, а који су ипак дошли у извештај међусобни сукоб. То су, као што сам напоменуо, хрватско, односно загребачко југословенство, и српско, односно београдско југословенство. (Жагор и приговори на десници).

На југословенску националну идеологију и акцију за уједињење свију Срба, Хрвата и Словенаца у једну државу код нас се пуних 20 година и са свих страна указивало, тако да ништа није остало нецитирано што је ма ко и макар када учинио, рекао или отпевао у томе духу. И тако смо ми, гледајући у књиге место у стварност, 20 година литературисали у политици.

Али, и поред толиких цитирања код нас се није указивало да је и у томе југословенствовању било извесног двојства.

Постојало је заиста у даљој прошлости врло идално замишљено илирство Гајево и доцније југословенство Штросмајера и Рачког, а постојало је на српској страни и Начертаније Илије Гарашанина и акција за југословенско царство кнеза Михаила од Јадранског до Црног мора, које би царство обухватило и Бугаре. (**Богољуб Ку-**

Јунџић: То ће и бити!) Тада је поред осталог, створен и нов национално-политички појам „Србо-Бугари“ и „Србо-бугарски народ“, мада тај народ никада није постојао. Тада је кнез Михаило школовао у српској Војној академији бугарске младиће за будуће бугарске официре, који су нас после, 1885, нашој кривицом, односно Краља Милана, тукли на Сливници итд.

Постојала је код свију нас и у нашој ближој прошлости југословенска идеологија и акција. Али, а то је важно, никада хрватско југословенство није замишљало будуће југословенско национално и државно уједињење са Србијом на челу и Београдом као центром, него, напротив, са Хрватском као основом и сржи те нове југословенске државе и Загребом као центром.

Исто тако, српско југословенство никада наше уједињење није замишљало са Хрватском и Загребом или са Бугарском и Софијом, као основом и центром, него са Србијом и Београдом. (**Др. Живадин Стефановић:** То је мишљење загребачке чаршије, а није мишљење Хрвата. Ти се буниш!).

Такође, никада ни једно југословенство није наше национално јединство.... (**Др. Лујо Војновић:** Дошао је овде да нам чита лекцију из историје, која не постоји) замишљало тако да се у будућој заједничкој држави изгуби српска, хрватска и словеначка народна индивидуалност у некој новој и апстрактној југословенској националности (**Богољуб Кујунџић:** Ето, зато се ми бојимо вас, а не бојимо се Мачека, бојимо се таквих који тако интерпретирају!).

Све што је у ближој и даљој нашој прошлости... (**Богољуб Кујунџић:** упада) г. Кујунџићу, Ви сте велики Србин, али ја сам већи Србин од Вас! (**Богољуб Кујунџић:** А ја сам највећи Југословен, и ја не сматрам Југословенство тако као ви! Ја сам јуче рекао: нека Мачек дође у Београд и обрадује Владу!).

Па кад ја признајем, признајте и Ви оно што је стварност! Пред чињеницама не смео да жмуримо! (**Јоца Селић:** Кад они у Загребу не признају, шта ти признајеш! — **Богољуб Кујунџић:** Југословенство је победило и Лондонски пакт и Аустрију. Ни српска државна мисао, ни хрватска државна мисао нису победили, него наша југословенка мисао!) Победила је српска војска! —

Претседник др. Антон Корошец: Господо, молим чујмо говорника. (**Др. Лујо Војновић:** Победила је наша заједничка мисао, а не посебне мисли!).

Драгослав Ђорђевић (наставља): Све што је у ближој и даљој нашој прошлости југословенствовало, хтело је само нашу заједничку националну државу позивајући се на наше народно братство српско, хрватско и словеначко, али не и губљење српског, хрватског и словеначког народа у појму и стварности неке нове народности.

Ето и у томе двојству српског и хрватског југословенства и у томе, ако се хоће, ривалитету између Загреба и Београда за вођство у новој југословенској држави, лежао је узрок за извесно размимолажење наше и у прошлости и у садашњости. (**Богољуб Кујунџић:** Ви стварате три народа, а сада и два југословенства!). Ја само указујем на историјске чињенице, господо. Двадесет година ми водимо озбиљну државну политику, ослањајући се на самообмане. Ја вршим објективну и неумитну анализу историјских факата,

која незна за самообмане. Ја знам да је тешко људима који су двадесет година друкчије мислили, да сад одмах, у једном тренутку, да окрену своје мишљење.

Познато је да Срби никада нису били тако одушевљени са Гајевим илирством као Хрвати, и да су они са Словенцима пре од Хрвата отпали од тога покрета. Ово зато, што је покрет рођен и вођен у хрватском и католичком Загребу, а на став Срба одлучујући утицај тада су имали клерикални српски кругови, који су и против Вука били због његових веза са католицима. А и зато што су Срби први увидели, као после и остали, да би било лудо већ постојећи здрави, отпорни и борбени српски, хрватски и словеначки национализам, заменити са неким апстрактним и немогућим илирством, као и то, да и Срби и Хрвати и Словенци могу остати то што су, па ипак и тек тиме, бити: Југословени и имати сваки животни интерес и сваки разлог здравог разума да не сатиру сами себе узајамним трвењем, него да удруженим снагама улазе у борбу са заједничким непријатељем за остварење свога заједничког националног и државног идеала.

А позната су господо, с друге стране и размимолажења Југословенског одбора у Лондону са Српском краљевском владом на Крфу, иако је овај Одбор радио под њеном гаранцијом пред савезницима. (**Богољуб Кујунџић:** Јер су многи ашиковали са великом Србијом!) Позната је и она ужурбана акција у северозападним нашим крајевима после војничког слома Аустрије, до кога је дошло победом оружја српског и савезничког, да се сав наш народ у земљама бивше Монархије уједини под вођством Загреба, а не Београда итд.

У овоме двојству и ривалитету лежи и објашњење оне на први поглед парадоксалне појаве: да су многи предатни хрватски борци за југословенско национално и државно јединство после рата, када је остварено оно, за шта су се они борили, прешли у сасвим други табор.

Спомињући ово, ја, господо, сенатори, не могу а да се не сетим једног доживљаја из ђачког доба. Године 1906 једна група београдских свршених матураната правила је екскурзију по хрватским и српским крајевима ондашње Аустрије. Када смо дошли у Загреб, под вођством свога професора, сада покојног Спире Калика, били смо дочекани од хрватских и српских студената, који су се утркивали да нам што више пажње и љубави покажу. Одушевљени до егалтације ми смо, предвођени и потстицани њима, правили читаве југословенске националне демонстрације, кличући насред Јелачићевог трга: Абцуг Аустрија! У вече, после добре другарске вечере заливане вином, које је брзо ударило у наше и тако узавреле младе главе, ми смо ишли улицама Загреба певајући наизменично хрватске и српске националне песме. Сећам се да смо тада, поред широких трака на прсима са српском тробојком црвено, плаво, бело носили и студентске качкете око којих су такође биле српске тробојке. У оном младишком одушевљењу ми смо са нашим домаћинима измењали капе и све наше српске тробојке нашле су се демонстративно на нашим друговима, Хрватима и Србима. Сећам се и то да смо око једног сата после поноћи дошли пред стан пок. др. Иве Лорковића, једног од вођа српско-хрватске коалиције. Певајући му серенату успели смо најзад да га пробудимо. Он је изишао

на балкон и када је из громког поздрава једног нашег друга дознао ко смо ми, да смо Срби, свршени митуранти и да смо дошли из Београда, он нам је, још онако бунован иза сна, одржао такав говор о српско-хрватском братству и против Аустрије, да би у Београду сваког српског грађанина, свака српска полиција онога момента стрпала у апсу, кад би не исто, него само нешто слично ка-зао тако јавно против Србије.

А после рата, господо, када је изборена југословенска држава, и др. Иво Лорковић био је један од оних који су напустили сваку југословенску идеологију и акцију, за шта свакако има и других узрока.

Господо сенатори, после горњих излагања јасно је: који су то примарни и перманентни узроци, чије се дејство на ток нашег државног живота фатално осећа од првог дана нашег заједничког живота, и чије би се дејство, јер лежи у самој природи ствари, осећало, па да после ништа није учињено од оних погрешака, којима је њихово дејство само појачано.

Ти примарни и перманентни узроци, које сам ја тражио и у ранијим својим говорима, хладно анализирајући наш основни државни проблем, јесу, као што смо видели, у поменутом сукобу оних историјских, живих и активних принципа и чинилаца, са којима смо и једни, и други, и трећи ушли у ову државу.

И, када ствари тако стоје, проблем је, ако хоћемо правилно да га поставимо, и онда, 1918 године, и сада, био и остао: да ли, као што сам споменуо, негирати те наслеђене животне силе, и те особености свију нас, да ли се ухватити у коштац са њима и рушити их, па место њих стварати неке нове и чекати док се оне не створе у некој неизвесној будућности, или напротив: признати их, рачунати са њима и мудро, реалном и обазривом државном политиком, учинити све што је целисходно да те живе историјске силе, да тај велики историјски и национални капитал, да све позитивне и конструктивне вредности српског, хрватског и словеначког народа координирамо и, доводећи их у хармонију, омогућимо највећи духовни и материјални процват сваког од тројице понаособ, и државе као целине.

Међутим: шта се код нас урадило? Ухвативши се одмах за доктрину интегралног југословенског народа и спроводећи је у живот и милом и силом — сетимо се само Прибићевића! — затим, стварајући од првога дана круто централистичку унитарну државу, код нас се, како сам то и раније говорио, целокупна државна политика поставила на погрешне психолошке основе. Не водећи рачуна с једне стране о ономе, на шта су Хрвати имали стварно право, а с друге стране о њиној осетљивости, па и психози, у којој су били после рата, дирало се у ствари, у које не само да није требало, него се није смело дирати баш са гледишта општих интереса. (Један глас: Ко је то дирало?) И ја сам дирао, сви смо дирали!

Код нас се при том мислило, да се све ово имало право учинити и зато што се исто тако поступило и речју и делом и према српском народу. И онда је ли чудо, што је са хрватске стране дошло најпре неповерење и страх, а после револт, пркос и оно: „На ваше — како они кажу — диктаторско мораш, долази наше хрватско нећу!“ А из овог пркоса, из овога пркоснога нећу резултирао је и данас резултира много што-шта, не само у

политици, него и у свима појавама свакодневног живота, на које ми Срби тако много и тако нервозно указујемо.

Спроводећи у дело једну немогућу доктрину... (Др. Живадин Стефановић: То је виц, професорски виц.) Виц је то што си ти у Сенату! (Др. Живадин Стефановић: Виц је да слушама овакве говоре у Сенату!) ...ми нисмо знали, и данас не знамо, колико смо, тако радећи и директно рушећи и српски национализам, ту огромну историјску тековину, тиме оштетили не само уже српске, него и опште државне интересе. Јер, баш снажан српски, као и снажан хрватски и словеначки национализам потребан је овој држави. (Др. Живадин Стефановић: Што је са Црногорцима, о њима ништа не говориш?) Ти не заслужујеш одговора. (Др. Живадин Стефановић: Хвала лепо!)

Ја знам да нам ни Хрвати, а можда ни Словенци, то неће веровати, али они који су у Југославији, успешно се борећи против једне погрешне националне политике, потенцирали своје хрватство и словенаштво више него икада у својој историји, треба да знају да смо ми Срби, не одупирући се тој политици, наше српство, наше позитивне историјске тековине и моралне вредности сами убиле више него икада у својој прошлости. Извесни губитци су такви, да их ја просто несмем овако јавно износити.

Проблем је, као што смо видели: не рушити наслеђене посебне тековине и конструктивне живе силе српског, хрватског и словеначког народа, него их користити и ставити у службу и посебних и општих интереса. Јер, да само овом речем, у времену када се догађаји у Европи и у нашем ближњем суседству, са таквом катастрофалном брзином стрпоштавају једни за другима, и када се у буквалном смислу не зна шта нам носи дан а шта ноћ, ми не смемо заборавити, да нас историја неће чекати док нам наши доктринари и песници не конструишу у некој евентуалној будућности један нови интегрални југословенски народ, који ће се појавити после ишчезлог српског, хрватског и словеначког народа, па да тек тај нови исконструисани народ брани земљу од зла и невоље, које јој се још колико сутра могу сручити на главу. Ми морамо рачунати са светском катаклизмом, која се тако упорно и фатално са свих страна спрема, и која ако дође, доћи ће данас или сутра, — можда и у буквалном смислу ове речи — и ми ћемо бити приморани да ову земљу бранимо са оним што је ту, што имамо данас и што ћемо имати сутра. Ако будемо чекали да нам државу бране неки нови интегрални Југословени, онда је неће имати ко да брани. Зато држави не може и не сме сметати што ће на њен браник изаћи Срби као Срби, а не као ти нови Југословени, Хрвати као Хрвати, а Словенци као Словенци. (Богољуб Кујунџић: А ако изађу као Црногорци, Босанци, Далматинци?) А да то буде, треба учинити да Срби као Срби имаду и све стварне разлоге да бране Југославију. Такође да Хрвати као Хрвати, а не тек као извесни нови Југословени, а Словенци као Словенци, имаду те исте стварне разлоге да се жртвују за нашу заједничку отаџбину.

У времену, када се у извесним земљама национализам, национална свест и воља, национално одушевљење и национална агресивност доводе до делиријума, ми бар толико треба да знамо да су грађани једне земље готови за њу поднети све жртве, а у рату и животе јој своје ставити на ра-

сположење, само ако су они за њу национално везани, ако су национално одушевљени за њу. Ко не зна шта значи мистика национализма и колика је сугестивна моћ националних идеала на душу једног народа, тај ово не може разумети. Ја знам да у времену скоро опште примљене Марксове доктрине о материјалистичком схватању историје и живота чудно звучи када тврдим да је тај национални, односно тај сентиментални моменат одлучујући за став једног народа према држави. Воли се оно што је своје, па и кад није добро — и обрнуто, а не воли се туђе, па и кад је боље од свога. Психолошки основ је исти као и у љубави деце према мајци, па ма она и не била добра — јер у животу и тога има — а поготово онда, ако је и добра. Отуда народи у националним државама остају верни својој држави као таквој и онда, када их она, односно њене поједине и пролазне управе, понекада лише и основних грађанских и људских права њихових.

Зато, а слушајући историјски диктат наше садашњице да брзо стварамо солидну ситуацију у земљи, мирећи, приближујући и загревајући све што је било завађено, раздвојено, разочарано, признајмо пре свега толико захтевану народну индивидуалност хрватску, словеначку и српску. Практично говорећи: данас, када стојимо пред споразумом са Хрватима, кондицио сине ква нон за тај споразум, за сваки даљи разговор о споразуму, је признање тих народних индивидуалности. Ово не само зато што је то неотступан захтев Хрвата, него и из многих других разлога. Док државу не поставимо на здраве националне основе, нема нам спаса ни држави као целини, ни свакоме од нас понаособ. Такође, и док земљу не вратимо у нормално политичко стање, на шта ја већ годинама указујем, говорим и предлажем са овог места, и кад сам био на страни владе и у опозицији.

У својим ранијим говорима ја сам опширно изложио, у чему је тај наш здрави национализам и дао сам психолошка образложења за један такав реални и садржајни национализам, са којим можемо и морамо рачунати данас и сутра. Такође, да ћемо и онај тако лепо замишљени, уосталом и неизбежни будући југословенски национализам пре остварити, ако овај, који је данас једино могућ, не будемо силом сузбијали.

А сада, кад смо код признања ових народних индивидуалности, важно је констатовати ово: сасвим је споредно, када је реч о овом признању, да ли смо ми објективно један народ од три племена, или смо три југословенска, братска народа. Ја сам у својим ранијим говорима, као што се свакако сећате, бар ви старији чланови овога Дома, изложио све аргументе политичке, историјске, етничке, психолошке и логичке, на основу којих се може доказати и да јесмо и да нисмо један народ. Све зависи: како се дефинише појам народа и шта се више наглашује: оно што нас чини сличним и једним, или оно што чини да ипак нисмо једно.

Тада сам изложио масу аргумената да није неизбежна практична последица да три народа, чак и кад нису блиска и братска, морају образovati три засебне државе, наводећи и конкретне примере из историје и садашњице свију народа.

Друго је нешто овде важно: да несумњиво постоје три етничке групације, три историске и стварне етничке индивидуалности, и да те три индивидуалности, које можемо по вољи назвати и

народним и племенским, јер је то већ ствар вербалитета, неодступно траже: прво, да буду признате као такве, и друго, да такве остану и даље у овој, а не у некој другој држави.

Отуда данас практично није важно: хоћемо ли теориски признати или не те три индивидуалности, јер оне су ту, па знали ми за њих или не. Радио-активност је — само један пример — постојала у природи и онда када људи нису ни сањали да постоји, а камоли да су знали и умели, као данас, толико за себе корисне функције засновати на њој.

Практичан проблем данас је у томе: признати то тројство као критеријум и као метод нове државне политике, која ће једино одвести ка консолидацији државе. Без тога признања ми ни за педаљ не можемо помаћи с места нашу двадесетгодишњу унутрашњу кризу. Када један лекар 20 година даје један исти лек некоме болеснику и тај лек не помаже, мора га после променити. (Д-р Живадин Стефановић: Лекови се употребљавају против бактерија!)

А сада, на крају мога говора, да одговорим на питање: па зашто ја толико инсистирам на признању ових индивидуалности? (Д-р Живадин Стефановић: То ме баш интересује!) Само слушај, па ћеш научити! Ти си још млад, па ово не знаш, зато ћути, слушај и нешто научи!

Господо, инсистирам на признању ова три народна индивидуалитета прво зато, што ту, у томе страху Хрвата да ће их нестати као народа, као Хрвата у овој земљи са свима њиховим уже хрватским особеностима и тековинама, лежи главни узрок и први почетак свега, што је најзад довело до данашњег њиховог става. (Д-р Живадин Стефановић: То су они већ тиме гарантовали, што су хиљаду година живели у ропству, па нису пропали!) Нису они живели у ропству! (Д-р Живадин Стефановић: Па имају хиљадугодишњу културу!) Таквим увредама неће се стишати страсти. (Д-р Живадин Стефановић: Тако се не помаже нација. Извините ви, господине! Тако се помаже сепаратизам! Шумадија не дели то мишљење.)

Друго, што смо ми Срби на непризнавању те индивидуалности изградили целу своју унутрашњу државну политику, која је, мада идеалистички инспирисана, била стварно немогућа, а за нас Србе из неких разлога и штетнија, него за друге. Наш српски народ, управо оно што чини његову моралну квинтесенцију, сељак и ратник, слабе је вајде видео од свега онога што је ова земља за њега учинила. Сетимо се да је Закон о раздужењу сељака, макар и овакав какав је, као и Закон о витезима Карађорђевог звезде, донесен после чекања од 20 година после свију закона, који су донети за корист чифута и других, који никада нису дали ни кап своје крви за ову земљу!

Да нам буду јасни и они дубљи, природни узроци досадашњег и данашњег хрватског става, који лежи у дубинама интимне људске природе, дозволите ми, господо сенатори, да, с обзиром на превелику важност овога питања, изложим ове врло кратке психобиолошке констатације.

Све што је у историји успело да створи макар какву своју индивидуалност, то по неумитности природних закона тежи да је и сачува. А зашто? Зато, што у борби за опстанак свака животињска јединка, као и свака људска индивидуа, може опстати само у солидарној борби једног колектива тј. у солидарној борби заједнице једнородних

чланова, којој заједници припада и та јединка. Ову солидарност у борби за опстанак нужно намеће истоветност животних опасности по сваког члана те једнородне скупине. А та, кроз векове продужавана солидарна борба за опстанак створила је код сваког члана те скупине атавистично осећање солидарности са другим члановима те групе према јединкама изван те заједнице, као и свест, или само потсвест, да само у одржању те заједнице свака јединка може наћи пуну гаранцију за свој животни опстанак.

Ово праисконско осећање солидарности довело је у историји до оснивања националних држава. Примера има много, а ево једнога.

Фламмански и валонски народ живе у заједничкој држави, Белгији, не двадесет година, него вековима. Они су удруженим снагама стварали државу, удруженим снагама изграђивали своју високу културу и своје велико, материјално благостање, заједно падали у борби, заједно робовали туђину, заједно се поново подизали у својој вековној историји и поново стварали своју заједничку државу; па ипак данас, после толиких векова, основни проблем унутрашње политике Краљевине Белгије сав се окреће око неотступног захтева фламанског народа, да, остајући и даље у државној заједници са Валонцима, сачува потпуно своју националну индивидуалност.

Не наводећи многе друге примере, из овога је јасно, да тежња хрватског народа за очувањем свега онога што је у вези са његовом народном индивидуалношћу не мора бити никакав Франковлук, никакво кукање за мртвом Аустријом, — на шта неки цео овај проблем хоће да сведу, — него је то природна психобиолошка потреба њихова и једно у суштини легитимно право њихово.

И сад, ствар није у једном другом, нашем кукању: „Зар то баш мора да буде тако? Зар не би било боље да није тако?“ и томе слично.

Уосталом, и било би боље да није било тако. У жељи да то не буде и јесте историјско и морално оправдање нашег идеалистичког покушаја са интегралним југословенством и круто централистичком унитарном државом. Али, када је тако било, када тако јесте и када су Хрвати, не као ова или она, већа или мања групација, него као читав народ, у свој својој целокупности поставили овај свој захтев онда је дужност свију нас:

Прво: учинити што је целисходно и могуће да они, у незадовољеној динамици својих тежњи за оним на шта имају права, не оду у психозу, па затраже и оно на шта немају право, а још мање могућности, и

друго, учинити све то благовремено, док се не помешају и други утицаји, да тако широко кажем.

Дакле, ми данас стојимо пред практичним проблемом: како с једне стране задовољити и ту природну потребу једнога народа и то његово легитимно право, а с друге, водећи рачуна о стварној ситуацији хрватскога народа, о његовим правим интересима и животним опасностима, о његовим могућностима и немогућностима, о истоветном интересу његовом са интересом српског и словеначког народа да живе у заједничкој националној држави, о географској измешаности хрватског и српског живља, о посебним правима и потребама и српског и словеначког народа и сл. — шта практично учинити, па да се на целисходан и стварно

могућ начин задовољи и та његова природна потреба и то њихово легитимно право, а да на то пристану и друга два члана државне заједнице, и да се ова тиме не само не ослаби, него чак ојача.

Проблем, дакле, друкчије стоји, него што смо га досада ми Срби постављали и досада решавали. И када је све то тако, онда нам је јасно, како је било не само наивно, него и непотребно и директно штетно оно наше несретно декомпоновање националне српске душе, оно наше одрицање од свега што је било уже српско, па чак и од имена српског, сем од вере српско-православне. А тако исто, како је са друге, са хрватске стране било неизбежно да дође до револта, јер смо то исто и од њих тражили.

Можемо се ми Срби одрећи чега хоћемо, све је то узалудно, јер Хрвати и Словенци ни по какву цену то исто неће учинити. Напротив, они су, како сам напоменуо, баш благодарећи оваквој нашој политици, свој ужи хрватски и свој ужи словеначки национализам потенцирали данас, као никада у својој историји. Али, баш када би они то и хтели, све то не би ништа помогло, докле се год не бисмо одrekli оне основне разлике, из које су и у прошлости и у садашњости резултирале све друге, далеко мање, а то је: верска разлика међу нама. Докле се год ми Срби не бисмо одrekli наше српске православне, или они њихови католичке вере, свако друго одрицање је узалудно и штетно. А у то дирнути: чик ко сме! Видели смо — само један пример — шта би у земљи са Конкордатом!

И најзад, ово. Код нас Срба има људи, добро-намерних и паметних, који се данас, када стојимо пред споразумом, а не обрачуном са Хрватима, искрено боје за државу због претстојеће промене принципа и метода у нашој унутрашњој политици. Мене је, на пример, пре неки дан срео један мој пријатељ и, с једним прекором у гласу, који се односио на моје политичко уверење, рекао ми: „Јеси ли видео како је прошла Чехословачка, чим су Чеси попустили Словацима!“

Одговорио сам му: „Остављајући на страну многе друге, унутрашње и спољне узроке, Чехословачка није пропала што су Чеси попустили Словацима, него што су доцкан стигли да се одрекну у пракси немогуће доктрине о интегралном чехословачком народу, који не постоји, и на коју доктрину и политику Словаци никако нису хтели да пристану. Што су на то доцкан стигли, када су се већ помешали и многи други унутрашњи и спољни чиниоци, и, када је словачки народ, изгубивши равнотежу, већ био доспео до психозе, у којој заиста није знао шта је радио!“ (Д-р Живадин Стефановић: Рђаво познајете ствари!)

Господо сенатори, када смо код Чехо-Словака, рецимо и ово: стоји да су наша браћа Чеси, тај у духовној култури најнапреднији народ на свету, у томе погледу грешили. Нађимо паралелизам између нас и њих. Али стоји и то да и Словацима ништа није ваљало, што је долазило из Прага, па да је баш и само сунце Божије отуда сијало. И сад, када су се ствари овако завршиле, тек сада ће Словаци осетити оно наше народно: „Ко неће брата за брата, тај ће туђина за господара!“

Зато, господо сенатори, у овим мучним временима, када већ грми у Европи, треба отворено и енергично рећи свима онима, који ће и с једне и с друге и с треће стране ући у практично решавање

овога неизбежног, али и компликованог, деликатног и судбоносног проблема: „Пазите добро, и не будите у овом погледу ни Чеси, ни Словаци!“ (**Богољуб Кујунџић:** Него Југославени!) Ми смо Југославени тиме, што смо Срби, Хрвати и Словенци, а да нисмо ми Срби а они Хрвати, ми не бисмо били Југославени. (**Богољуб Кујунџић:** То су Јужни Словени!) То је психолошки ред ствари, а ви то, драги Божице, не разумете. (**Богољуб Кујунџић:** Охо, колосално! Ја се бојим само вашег разумевања!) Учите се на њиховом несрећном примеру и пазите добро, да ми Срби, чувајући своју српску народну индивидуалност од Хрвата, а ви Хрвати, чувајући своју хрватску народну индивидуалност од Срба, што важи и за Словенце — пазите добро, да једнога кобнога дана, изгубивши и једни и други здрав разбор и меру, не доживимо да ми нашу српску, а ви вашу хрватску и они њихову словеначку индивидуалност не изгубимо у некој другој, туђој националној и државној индивидуалности! (**Богољуб Кујунџић:** Како је почела кампања против Чехословачке? Један господин је казао да је Бенеш измислио једну велику лаж, да су Чеси и Словаци један народ — знате ли то, господине?!)

Est modus in rebus!, господо сенатори. А начин и мера ће се наћи, ако се буду трезно, поштено и истрајно тражили.

Зато, у овима за сав свет опасним временима, испунимо се сви до последњег осећањем величине историјског стваралаштва, којим смо били испуњени ми Срби, када смо у рату стварали ову државу, и које осећање је учинило да је и онај по силни Милован био велики човек, па са свешћу о тешкој одговорности и опасностима, које могу настати за све, нађимо начина, да овај судбоносни проблем решимо на корист и Срба и Хрвата и Словенца понаособ и државе као целине.

Претседник д-р Антон Корошец: Господо сенатори, пошто нема више пријављених говорника, објављујем да је начелни претрес о предлогу буџета државних расхода и прихода, као и предлога Финансијског закона за буџетску 1939-40 годину завршен. Сада ћемо приступити гласању. Гласаће се поименично. Господа сенатори који примају предлог буџета са Финансијским законом за 1939/40 годину изволиће гласати са „за“, а господа која су против, изволиће гласати са „против“.

(Господа сенатори из опозиције напуштају дворану.)

Молим г. секретара, да изврши прозивку господа сенатора.

Секретар Каменко Божић прозива господа сенаторе, који су гласали овако:

Алексић Јован — за
 Анђелиновић др. Б. Гргур — отсутан
 Анић Лазар — отсутан
 Богавац Петар — за
 Божић Каменко — за
 Будишин Стева — за
 Варади др. Имре — за
 Васиљевић Душан — за
 Велимировић др. Милутин — за
 Видаковић Антун — за
 Војновић др. Лујо — за
 Вранић Иво — отсутан
 Врбанић др. Милан — за
 Вујић Павле — отсутан
 Вукотић Ђуро — за

Гавриловић др. Богдан — за
 Глушац др. Васо — за
 Грасл др. Георг — за
 Грегорин др. Густав — за
 Димитријевић Коста — за
 Драговић Милош — за
 Дунић Радослав — отсутан
 Ђерић Душан — за
 Ђорђевић Драгослав — за
 Ђуретек Вид — за
 Живановић Јеремија — отсутан
 Захарић Чедомир — за
 Зец др. Петар — отсутан
 Златко Мухамед — за
 Иванишевић дон Франо — отсутан
 Јанковић Стеван — за
 Јеличић Божа — отсутан
 Јоксимовић Угрин — за
 Карамехмедовић др. Хамдија — за
 Котур др. Ђура — за
 Костић Јосиф — за
 Крамер др. Алберт — отсутан
 Крстић Серафим — за
 Кујунџић Андра — за
 Куловец др. Фран — за
 Кујунџић Богољуб — за
 Лазаревић др. Филип — за
 Летица Душан — за
 Мажуранић др. Желимир — за
 Марјановић Милан — отсутан
 Марушић др. Драго — отсутан
 Михаловић Антун — за
 Михалцић Стеван — за
 Мишкулин др. Миле — за
 Немец др. Јосип — отсутан
 Новаковић Душан — за
 Пауновић Светислав — отсутан
 Петровић Добросав — отсутан
 Пуцељ Иван — отсутан
 Радовановић Крста — отсутан
 Радуловић Марко — отсутан
 Селић Јоца — за
 Смодеј Фран — за
 Спасојевић Јанко — за
 Спахо др. Мехмед — за
 Станковић Светозар — за
 Стевчић др. Душан — отсутан
 Стефановић др. Живадин — за
 Трифковић Душан — за
 Улмански др. Сава — за
 Хасановић Узеир — отсутан
 Храсница др. Халидбег — отсутан
 Џањуга Ватрослав — отсутан
 Цветковић Јордан — за
 Цукавац Милош — отсутан
 Чишић Хусеин — за
 Џаковић Милован — за
 Шаубах др. Фран — за
 Шола Атанасије — отсутан

После гласања.

Претседник д-р Антон Корошец: Господо сенатори, изволите чути резултат гласања. Гласало је свега 50 гг. сенатора и то сви „за“. Према томе, објављујем да је Сенат једногласно примио у начелу предлог буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1939-40 годину.

Сад прелазимо на претрес предлога буџета у појединостима. По § 67 Закона о пословном реду у Сенату претрес ће се вршити по разделима. На реду је Раздео I — Врховна државна управа. Пошто нема пријављених говорника, прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Молим г. известиоца да прочита партију 1.

Известилац Фран Смодеј прочита партију 1.

Претседник д-р Антон Корошец: Господа која примају партију 1 нека изволе седети, а господа која не примају нека изволе устати. (Сви седе.) Пошто сви седе, објављујем да је партија 1 примљена једногласно.

(За овим је Сенат, гласајући седањем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу прописа чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Сенату, једногласно примио цео буџет расхода Раздела I — Врховне државне управе, и то од партије 2 до закључно партије 53.)

Претседник д-р Антон Корошец: Објављујем, да је Сенат примио предлог буџета Врховне државне управе.

Прелазимо на претрес предлога буџета расхода Раздела II — Пензије и инвалидске потпоре. — Има реч г. Министар финансија.

Министар финансија Војин Ђуричић: Ради обавештења, господо сенатори, дужност ми је да скренем пажњу да ће се за овај Раздео у идућем буџету показати већа цифра него у садањем. У првом реду то ће бити због тога, што нормални темпо пораста пензија захтева повећање кредита, који у овом буџету стварно износи 21,000.000.— динара према прошлогодишњем буџету, а сем тога биће потребно повећање у знатном износу кредита за инвалидске потпоре. Када буде интегрално примењена нова Уредба о инвалидској помоћи, број инвалида од 71.000 попеће се на двоструки износ, због чега ће се за идућу годину сума кредита за инвалидске помоћи морати да повећа за приближно 90 милиона динара.

Претседник д-р Антон Корошец: Пошто се нико више није јавио за реч, прелазимо на гласање о Разделу II — Пензије и инвалидске потпоре. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Молим г. известиоца да прочита партију 54.

Известилац Фран Смодеј прочита партију 54.

Претседник д-р Антон Корошец: Господа која примају партију 54 нека изволе седети, а која не примају нека изволе устати. (Сви седе.) Пошто сви седе, објављујем да је партија 54 једногласно примљена.

(За овим је Сенат, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу прописа чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Сенату, једногласно примио цео буџет расхода Раздела II — Пензије и инвалидске потпоре, и то од партије 55 до закључно партије 62.)

Претседник д-р Антон Корошец: Објављујем, да је Сенат примио предлог буџета расхода Раздела II — Пензије и инвалидске потпоре.

Прелазимо на претрес буџета расхода Раздела III — Државни дугови. Пошто нема пријављених говорника, прелази се на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Молим г. известиоца да прочита партију 63.

Известилац Фран Смодеј прочита партију 63.

Претседник д-р Антон Корошец: Господа која примају партију 63 нека изволе седети, а господа која не примају нека изволе устати. (Сви седе.)

Пошто сви седе, објављујем да је партија 63 примљена.

(За овим је Сенат, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу прописа чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Сенату, примио једногласно цео буџет расхода Раздела III — Државни дугови, и то од партије 64 до закључно партије 65.)

Претседник д-р Антон Корошец: Објављујем, да је Сенат примио предлог буџета расхода Раздела III — Државни дугови.

Сада прелазимо на претрес буџета расхода Раздела VIII — Министарства финансија. Пошто се нико није јавио за реч, прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Молим г. известиоца да прочита партију 448.

Известилац Фран Смодеј прочита партију 448.

Претседник д-р Антон Корошец: Господа која примају партију 448 нека изволе седети, а господа која не примају нека изволе устати. (Сви седе.) Пошто сви седе, објављујем да је партија 448 примљена.

(За овим је Сенат, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Сенату, примио једногласно цео буџет расхода Раздела VIII — Министарства финансија, и то од партије 449 до закључно партије 500.)

Претседник д-р Антон Корошец: Објављујем, да је Сенат примио једногласно предлог буџета расхода Раздела VIII — Министарства финансија.

Сада прелазимо на претрес буџета расхода Раздела XVIII — Буџетски резервни кредити. Пошто нема пријављених говорника, прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Молим г. известиоца да прочита партију 1094.

Известилац Фран Смодеј прочита партију 1094.

Претседник д-р Антон Корошец: Господа која примају партију 1094 нека изволе седети, а господа која не примају нека изволе устати. (Сви седе.) Пошто сви седе, објављујем, да је партија 1094 примљена.

(За овим је Сенат, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Сенату, примио једногласно цео буџет расхода Раздела XVIII — Буџетски резервни кредити, и то од партије 1095 до закључно партије 1096.)

Претседник д-р Антон Корошец: Објављујем, да је Сенат примио предлог буџета расхода Раздела XVIII — Буџетски резервни кредити.

Сада прелазимо на претрес предлога буџета расхода Раздела IV — Министарства правде.

Како је г. Министар правде болестан, то ће уместо њега дати експозе о буџету Министарства правде Министар грађевина г. д-р Крек. Има реч г. д-р Крек.

Ministar građevina dr. Miho Krek podnosi ekspozе Ministra pravde, koji glasi:

Poznato vam je dobro da sam prigodom moga dolaska na položaj Ministra pravde zatekao već izrađen i podnesen predlog novog budžeta, te stoга smatram da nije potrebno naročito istaknuti, kako nisam imao ni dovoljno vremena, ni potrebnih mogućnosti, da u predlogu izvršim onakove promjene, koje bi smatrao kao potrebne nakon temeljitoga ispitivanja svih potreba pravosuđa i vjerskih uprava.

Ipak su u rasporedu personala izvršene manje preinake, tako da se time udovolji donekle stvarnim potrebama pojedinih područja. Naročita će pak briga područnog mi Ministarstva biti, da se tokom ove budžetske godine najsavjesnije ispituju sve potrebe, da se naše pravosuđe uzmogne održati na doličnoj visini. Naša naročita briga i pažnja biti će posvećena sudijskom staležu, koji treba da u činovničkoj hijerarhiji dobije onaj značaj, koji mu pripada prema njegovoj važnosti. Stoga smatram da je naša najpreča dužnost donijeti što prije Zakon o sudijama, koji će, poštujuć sudijsku nezavisnost, pružiti potrebne garancije za pravilan izbor sudija, kako po značaju tako i po znanju.

Potreba reformi osjeća se naročito i na vjerskom polju, gde imademo čitav niz neriješenih pitanja, a naročito kod katoličke i pravoslavne vjeroispovijesti. Tako će se primjerice morati riješiti pitanje o materijalnoj pomoći, koju će dobivati Srpskopравoslavna crkva u smislu propisa § 21 Zakona o Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Razumljivo je i smatram da nije potrebno naročito istaknuti, da će se isti principi primjenjivati i kod rješavanja pitanja, koja se odnose na katoličku crkvu.

Sam predlog budžeta rashoda Ministarstva pravde za 1939/40 godinu iznosi 456.733.241 dinar tako da prema lanjskome budžetu pokazuje povećanje od 60 miliona i pet stotina hiljada dinara.

Nastojati ću, gospodo senatori, da u glavnim crtama izložim najvažnije zadatke područnog mi Ministarstva, kako bi na taj način dobili pravilnu sliku o svim njegovim potrebama kao i opravdanosti predloženih povećanja.

Za podmirenje izdataka potrebnih za definitivne redakcije Građanskog zakona kao i trećeg dijela Trgovačkog zakona, te zakona i uredba predviđeno je povećanje izdataka u partiji 69 sa 612.000 dinara, te ona sada iznosi 830.000 dinara. Donošenjem novog Građanskog zakonika biti će riješen najvažniji problem unifikacije našega zakonodavstva. Iz navedene svote podmiriti će se i troškovi potrebni za izradu jednog Zbornika prečišćenih zakona i Uredaba i Pravilnika, koji će obuhvatiti cjelokupnu materiju sudskog materijalnog i formalnog zakonodavstva, te će za sudove biti od neprocjenjive koristi. Napokon će se iz ove svote podmiriti i troškovi oko osnivanja Trgovačkoga registra u vezi sa novim Trgovačkim zakonom.

Gospodo senatori, poznato Vam je da na području Apelacionog suda u Beogradu, Skoplju i Velikog Suda u Podgorici nisu postojale zemljišne knjige sve do donošenja novih zemljišno-knjižnih zakona. Da bi se i u onim srezovima ovih područja, u kojima je već izvršena katastarska izmera osnovale zemljišne knjige, povećani su izdaci u part. 76 za 400.000 dinara iz kojih će se podmiriti troškovi uvođenja novih poverenstava za osnivanje zemljišnih knjiga.

Tokom ove budžetske godine i to dana 1 juna o. g. osnovati će se na području Apelacionog suda u Beogradu 3 nova sreska suda, na području Apelacionog suda u Skoplju 7, na području Velikog suda u Podgorici 1, na području Apelacionog u Sarajevu 9, te napokon na području Apelacionog suda u Splitu 1 sreski sud. Pored toga osnovati će se Trgovački sud u Zagrebu.

Radi podmirjenja materijalnih potreba koje će nastati osnivanjem spomenutih sudova, predviđeno je povećanje materijalnih izdataka kao i postavljenje 280 novih službenika. Pored toga je sa područja, na

kojima je bilo previše sudskog osoblja, izvestan broj ovoga premješten na područje Apelacionog suda u Zagrebu, gde je potreba za povećanje broja osoblja neophodna, kako bi sudski rad mogao bez većih poteškoća da se odvija. U tom smislu je premješteno sa područja Apelacionog suda u Beogradu i Skoplju: 20 sudskih pripravnika, 5 sekretara, 5 arhiv. pripravnika, 10 zvaničnika-dnevničara i 20 služitelja dnevničara, a pored toga za upravne sudove uzeta su 3 sudska pripravnika, 2 sekretara i 5 zvaničnika-dnevničara, te napokon za područje Apelacionog suda u Ljubljani 2 služitelja-dnevničara.

Naročito moram naglasiti da je bilo neophodno potrebno povećati kredite za nabavljanje i popravak uredskog namještaja koji je gotovo sav dotrajavao, a ponajviše pak za troškove krivičnog postupka, jer je zbog pomanjkanja ovih kredita uspješan rad sudova često puta bio vrlo otežan. Zbog nedostatnih kredita u partiji 696 prošloga budžeta za popravak zgrada, stanje sudskih zgrada i higijenski uslovi rada u sudovima, nalaze se na vrlo niskom nivou, te je za podmirjenje najhitnijih potreba predviđeno povećanje kredita po odnosnim partijama za manje opravke za 543.000 dinara. Ovo je tim potrebnije budući da sudski poslovi konstantno rastu, te je tako primjerice, tokom prošle tri godine porast krivičnih predmeta iznosio godišnje poprečno oko 20%, tako da je 1937 god. pred prvostepenim sudovima odgovaralo 576.966 krivaca, što znači da je svaki 27 građanih odgovarao prošle godine krivično pred sudom. Razumljiva je stoga potreba, da se za tako veliki rad osiguraju uredne prostorije. Naročito teško stanje vlada kod upravnih sudova i to u glavnom zbog pomanjkanja potrebnog kancelarijskog osoblja. Kako je donošenjem novih zakona znatno proširen djelokrug ovih sudova, to su oni preopterećeni poslom i u stalnom zaostatku. Tako je primjerice krajem 1938 god., u Upravnom sudu u Beogradu ostalo neriješeno 5.312 predmeta, a u Upravnom sudu u Zagrebu 5.901 predmet. Zbog toga je potrebno naročitu pažnju posvetiti pitanju osoblja kod Upravnih sudova.

Za uredenje, održavanje i čuvanje vojničkih groblja u zemlji i inozemstvu povećan je kredit za 50.000 dinara, a za podizanje spomenika i kosturnica u Skadru i Ljubljani te u zemlji uopće, predviđena je svota od 950.000 dinara. Kao naročiti izdatak u ovome budžetu pojavljuje se i svota od 35 miliona dinara, koja se na temelju § 26 Finansijskog zakona za 1938/39 god. isplaćivala u ime 10% patrijaršijskog prireza.

Rimokatolička i grko-katolička verska uprava dobivaju novim budžetom za materijalne izdatke povećanje od 400.000 dinara, a povećanje ličnih izdataka od 1,884.385 dinara ne znači ništa drugo nego ispravak ranijeg budžeta, gdje je ta svota stalno nedostajala.

Osim navedenog rada pod Ministarstvom pravde su svi kazneni zavodi i domovi za maloletnike. Sadašnje stanje naših kaznenih zavoda takovo je, da od cijelosti ne odgovara potrebama modernoga načina izvršenja kazne, kako je predviđen našim novim Krivičnim zakonodavstvom. Da bi se ti zavodi prilagodili svim potrebama toga načina, potrebne su neophodno mnogo investicije, te je za podmirjenje najnužnijih izdataka predviđeno povećanje izdataka za materijalne potrebe kaznenih zavoda sa 5.675.500 dinara. Ovim povećanjem olakšaće se Centralnom fondu za podizanje kaznenih zavoda i njegova sredstva neće se u buduće trošiti za ishranu i odevanje

osuđenika u koliko su budžetska sredstva nedovoljna već na podizanje samih zavoda i sudskih zatvora, a shodno zahtevima zakona o izvršenjima kazne. Podizanju kaznenih zavoda mora se pokloniti veća pažnja u toliko pre što je nažalost kriminalitet u porastu.

Kapacitet naših kaznenih zavoda iznosi u normalnim prilikama 7.370 osuđenika, ali je usporedo sa porastom kriminaliteta porastao i broj osuđenika u zavodima, te smo na dan 1 januara o. g. imali 9.343 osuđenika, što znači za 2.064 više od normalnog stanja, a 889 više nego prošle godine. Ovakav porast broja osuđenika uslovljava nužno i povećanje materijalnih potreba kaznenih zavoda, a time se opravdava potreba povećanja budžetskih sredstava za te svrhe. Ovaj veliki broj lica Uprave kaznenih zavoda moraju zaposliti u svim granama zanatstva i poljoprivrede naročito, kako bi se osuđenici radom osposobili za častan život na slobodi. Našim novim krivičnim zakonodavstvom predviđeno je za prisilno odgajanje djece i mladih maloletnika osnivanje državnih zavoda. Nastojanja oko osnivanja ovakvih zavoda uznapredovala su toliko, da danas imademo 7 takovih zavoda, i to: U Beogradu, Glini, Pahinskom i Slavonskoj Požegi, a pored toga osnovana su pri zatvorima okružnih sudova u Gospiću i Ljubljani zavodi za muške maloletnike, a pri kaznenom zavodu u Begunjama zavod za ženske maloletnice. Ovo je stanje provizorno, te će se nastojati, da se svi maloletnici iz odeljenja sudskih zatvora smeste u nove moderne domove, a to će biti moguće čim se stanje Centralnog fonda donekle popravi i čim se završe započeti domovi u Sarajevu i Negotinu.

Navedeni zavodi služe uspješno svojoj odgojnoj svrsi, te u njima smeštena djeca pohađaju školu, uče zanate i rade poljoprivredne radove. Da bi se ovi rezultati postigli izdaci na domove poslednjih godina znatno su povećani, a kako su budžetski krediti bili nedovoljni moralo se davati iz Centralnog fonda, koji je gotovo sav utrošen.

Završavajući svoje izlaganje, gospodo senatori, ponavljam da povećanje budžeta područnog ministarstva za 1939/40 god. iznosi 60 miliona i pet stotina hiljada dinara. Razlozi ovoga povećanja nastali su: 1) radi otplate potraživanja Srpsko-prvoslavne crkve na osnovu § 26 Finansijskog zakona za 1938/39 g u iznosu od 35 miliona, 2) radi povećanja ličnih izdataka ministarstva u iznosu od 14,261.644.— 3) radi povećanja materijalnih izdataka ministarstva u iznosu od 9,888.356.— te napokon radi izvanrednih izdataka u iznosu od 1,350.000.— dinara.

Pri koncu smatram za potrebno da spomenem da sav ovaj veliki i raznovrsni posao u područnom ministarstvu obavlja ukupno 13,501 osoba, od čega su njih 5,413 činovnici, 1,781 činovnički pripravnici, 2,443 zvanličnici, 1,115 služitelji i 2,749 ostali službenici.

Uvaži li se sva težina i opseg ovih poslova, mora se doći do zaključka, da taj broj nije nikako velik, tim više, što opseg sudskog rada postaje iz godine u godinu sve veći.

Uvjerem sam, gospodo senatori, da ste iz ovoga mogla izlaganja stekli uverenje o potpunoj opravdanosti predloženih izdataka, te Vas stoga molim, da ovaj moj predlog izvolite usvojiti.

Претседник д-р Антон Корошец: Пошто нема пријављених говорника, прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Молим г. известиоца да прочита партију 66.

Известилац Фран Смодеј прочита партију 66.

Претседник д-р Антон Корошец: Господа која примају партију 66, нека изволе седети, а господа која не примају, нека изволе устати. (Сви седе). Пошто сви седе, објављујем да је партија 66 примљена једногласно.

(За овим је Сенат, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу прописа чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Сенату, једногласно примио цео буџет расхода Раздела IV — Министарства правде, и то од партије 67 до закључно партије 199).

Претседник д-р Антон Корошец: Објављујем, да је Сенат примио предлог буџета расхода Раздела IV — Министарства правде.

Сад прелазимо на претрес буџета расхода Раздела V — Министарства просвете.

Пошто је г. Министар просвете болестан, то ће уместо њега експозе о Министарству просвете дати Министар грађевина г. д-р Крек.

Министар грађевина д-р Миха Крек подноси експозе Министра просвете, који гласи:

Господо сенатори, ко стално прати наш јавни живот од Уједињења до данас, мора признати да на свима подручјима, па и у просвети, показујемо напредак. Вама, који сте и до сада суделовали у јавном животу наше земље, није потребно да набрајам у чему смо све кроз ових двадесет година постигли напредак у решавању просветних задатака. Хоћу само да вас летимично потсетим, да је буџет Министарства просвете 1920 био за половину мањи него данас, да је број зграда за основне школе до 1920 био 6.846, а данас 10.448; да је број гимназијских зграда 1920 био 138, а данас је 200; да је број зграда за грађанске школе 1920 био 176, а данас је 240; да смо изградиле завидан број универзитетских зграда, попунили поједине универзитете, основали нове високе школе и специјалне научне заводе, уметничке установе итд. Свако ко је објективан признаће да један леп део ових нових творевина отпада на задње три године.

Ми можемо, дакле, са поносом да гледамо на прошлих 20 година, на успехе постигнуте на просветном пољу у самосталној, слободној и уједињеној Отаџбини.

Ми немамо довољан број зграда за основне школе. Наша деца, која су обавезна да похађају основну школу, још је сва не похађају; ми нисмо још у живот спровели 8-годишње обавезно школовање. Грађанске школе су нам још малобројне, гимназије се отварају без неког нарочитог плана, немају још све прикладних зграда, пренатрпане су, нису довољно снабдевене свима потребама. Учитељске школе нису равномерно подељене с обзиром на поједине крајеве. Универзитети нису потпуно изграђени и поједини факултети нам дају више школованих људи него што се могу упослити. Уметничке и научне установе нису још све развијене до те мере, да би могле развијати пуну делатност. Има потребе, да се мењају поједини закони, наставни програми, донесу нови закони. Рад на народном просвећивању нам је још у почетцима, а не достају нам нарочито потребне стручне специјалне школе, које би оспособљавале своје ученике за практичне позиве.

Зар се већ из самог овог површног набрајања тих задатака, који очекују своје решење, тих проблема који задиру један у други, који често не

могу да се решавају у једном ресору, него у више њих, који бар једним делом траже свестрано процењивање и саслушавање разних чинилаца, зар се не види и још једна тешкоћа? Та је тешкоћа у томе, како, којим редом и у којем опсегу треба решавати та питања. Зар се не догађа, да се данас сматра једно питање као прво, а сутра као друго?

Другим речима, ми немамо неког утврђеног плана, система, по коме би били дужни да смишљено сврстамо све те проблеме, да им одредимо ред којим их треба решавати, начин како их треба решавати и време за које их треба решити.

Тај, да га кратко назовемо, просветни програм не би требало да буде одређен за неко дуго време; он би могао да се најпре одреди за извесно краће време, а после да се наставља, тј. да се за следећи размак времена одреди други део програма и тако даље.

Данас, кад имамо иза себе 20 година рада и доста стеченог искуства, најподеснији је моменат да се покрене и ово питање.

Стојећи на тој бази, да нам је просветни програм потребан ради што целисходнијег и рационалнијег решавања свију просветних потреба и задатака у земљи, изложићу вам сада, колико је било могуће удовољити постојећим потребама у овом предлогу буџета за годину 1939-40.

Чим бацимо само површни поглед на конструкцију овог буџета, запажамо да он у 9 десетина садржи личне расходе. Ето, на пример, ове 1938-39 буџетске године од укупне суме од 939 милиона на личне расходе је ишло 849 милиона, а у предлогу за 1939-40 годину од укупне суме од 991 милиона на личне расходе отпада 894 мил.

Може се дакле рећи за Министарство просвете, да је у највећем степену, с обзиром на расходе, личног карактера. То је међутим и сасвим природно. Ту долази у обзир велики број школа, и то редом основних, грађанских, гимназија, учитељских. Те установе су многобројне и оне се непрестано и повећавају, јер се и становништво множи.

Како се опет за наставнике по тим школама траже веће квалификације, било свршена средња школа, било универзитет, разумљиво је да су ти службеници сви одреда у чиновничким групама од III до IX. С друге стране на универзитетима, високим школама, разним уметничким и научним установама има приличан број чиновника, који долазе у високе групе II и III. Тако се објашњава с једне стране велики укупан број службеника, а с друге стране размерно велик број чиновника у високим и вишим групама у ресору Министарства просвете.

Кад тако гледамо ствари, исправно и јасно, онда нема места приговору, да се у ресору Министарства просвете много троши на личне расходе, као што нема места ни приговору, ако се из године у годину повећавају лични расходи Министарства просвете.

Пре би се могло питати, да ли је однос између личних и материјалних расхода у просветној струци, с обзиром на величину ових потоњих реалан, другим речима, да нису материјални расходи премалени.

На ово питање добиће се одговор кад се детаљније размотри сам буџет.

Буџет Министарства просвете износи је за 1938-39 годину 939,198.814.— динара, док предлог

буџета за 1939-40 годину износи 995,696.630.— динара. Према томе повећање за 1939-40 годину износи 56,497.816.— динара.

Ради прегледности изнећу најосетливија повећања према кредитима за личне, материјалне и ванредне расходе.

Лични расходи

Министарство просвете:	
Универзитети	4,227.528.—
Уметничке школе	1,690.798.—
Средње школе	7,718.544.—
Грађанске школе	3,299.765.—
Народне школе	46,255.555.—
Народна позоришта	2,558.646.—

Материјални расходи

Министарство просвете	
Универзитети	3,846.356.—
Средње школе	400.000.—
Народне школе	1,700.000.—
Домаћичке школе и народ. просвећивање	225.000.—

Ванредни расходи

Министарство просвете	430.000.—
Универзитети	5,865.320.—
Према томе повећани су:	
лични расхода за	45,054.962.—
материјални расходи за	5,651.932.—
ванредни расходи за	5,790.922.—

Укупно повећање 56,497.816.—

Како се види из овога прегледа, највећи део повећања, 8/10 од целокупнога, употребљен је за повећање личних расхода. У првом реду предвиђено је 1456 нових постављења, од којих 750 нових учитеља за народне школе, 400 нових суплементата за средње школе и 50 нових наставника за грађанске школе. То чини свега 1200 нових постављења, док остатак од 256 отпада на све друге установе у ресору Министарства просвете, које су многобројне. Ту долазе у обзир установе које су недавно основане као: Уметничка академија и Средња уметничка школа, Музичка академија и Средња музичка школа. Ветеринарски факултет и Економско-комерцијална висока школа у Београду; затим установе које су у задње време реорганизоване или се усавршавају као више педагошке школе и Народно позориште у Београду, затим установе које услед свога развоја захтевају ипак ма и незнатна повећања у персоналу, као самом Министарству, које је новом Уредбом о организацији добило 5 одељења и Универзитет, који идућег лета добива нове зграде за Правни факултет и машинску лабораторију.

Можда ће вам изгледати нешто необично да оволико детаљно објашњавам уопште ово повећање а наполе повећање личних расхода, али имам пред очима чести приговор наше јавности. Тврди се да имамо велики број чиновника, но тај приговор треба анализирати. У ресору Министарства просвете има према другим министарствима велик број чиновника, 39.257 лица по буџету за 1938/39 годину. Али, то не значи да их је превише. Шта више њих је премало, и то треба да се подвуче. Њихов број не може

остати из године у годину исти него он мора бити све већи. Многе школе без учитеља и многе струке без професора о томе најбоље сведоче. Иако то не вреди баш за сваку поједину установу у ресору Министарства просвете, вреди за највећи број њих.

Морам нарочито нагласити да предложени вам буџет за 1939/40 годину не даје потпуну слику напора Краљевске владе, који иду за тим, да се подигну потребне зграде за наше просветне установе.

Краљевска влада решила је у јулу 1938 године да одобрава из 6% државног зајма од 4 милијарде динара за јавне радове и земаљску одбрану шестогодишњи програм најхитнијих јавних грађевина, у коме Министарство просвете партиципира са свотом од 70,500.000.— динара.

Поред тога, унето је у Финансијски закон за буџетску 1939/40 г. под § 49 тач. 9 овлашћење за Министра просвете да може код Државне хипотекарне банке закључити зајмове до суме од 190 милиона динара за најпотребније просветне установе.

Као што рекох, ово су најпрече потребе, дакле не све, али и овим најпречим се не може одмах удовољити него се мора постепено и плански, али у што краће време, омогућити извршење и ових захтева.

Кад сам, у почетку овог експозеа, говорио о просветном програму имао сам на уму и ове потребе, које сам сад изнео. Број њихов и финансијска сретства за њихово решавање такође јасно показују како је добро проучен и утврђен „просветни програм“ и оправдан и хитан.

Осврћући се коначно на све што сам овде изнео, сматрам да сам довољно јасно приказао стање у коме се налази овај ресор. Непобитна је чињеница: 1) да се буџет Министарства просвете у погледу личних расхода мора непрестано повећавати; 2) да материјални расходи нису у односу према личним који би одговарали потребама; 3) да су ванредни расходи за инвестиције врло потребни; 4) да је повећање буџета, које се према данашњим финансијским приликама могло предложити, распоређено најрационалније, тј. према моментаним потребама, да се свима установама омогући даљи рад, и 5) да је врло потребно да се што пре установи „просветни програм“, који би свакако олакшао и буџетирање свију установа Министарства просвете.

На основу свега, мени је част умолити Вас, да овај и овакав Предлог буџета Министарства просвете за 1939/40 годину изволите у целости примити.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Pošto prijavljenog govornika nema, prelazimo na glasanje. Glasace se po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim g. izvestioca da pročitа partiju 200.

Izvestilac Fran Smodej pročitа partiju 200.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju partiju 200 neka izvole sedeti, a gospoda koja ne primaju neka izvole ustati. (Svi sede). Pošto svi sede, objavljujem da je partija 200 primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio jednoglasno ceo budžet rashoda Razdela V — Ministarstva prosvete, i to od partije 201 do zaključno partije 378).

Pretsednik dr. Anton Korošec: Objavljujem da je Senat primio predlog budžeta rashoda Razdela V — Ministarstva prosvete.

Prelazimo na pretres Razdela X — Ministarstva građevina. Molim g. Ministra građevina da dade svoj ekspozе.

Ministar građevina dr. Miho Krek: Gospodo senatori, predlog budžeta Ministarstva građevina za 1939/40 god. iznosi ukupno din. 236,204.237.— U ovaj iznos nisu uzeti u obzir krediti predviđeni za investicione rashode ostalih ministarstava, kao i krediti predviđeni za lične i porodične penzije.

U odnosu prema budžetu koji sada важи, ovaj budžetski predlog pretstavlja povećanje od dinara 20,958.701.—

Ovo povećanje pokazuje se kod sledećih vrsta izdataka:

A. U REDOVNIM RASHODIMA

I Kod ličnih izdataka

1) Kod part. 597) lične prinadležnosti za	din.	1,790.649.—
2) „ „ 598) nagrade kontraktualnim činovnicima i dnevničarima za . . . „		336.134.—
3) „ „ 600) specijalni dodaci na službu nadzornika puteva (paušalna naknada putnih troškova) „		447.520.—
Ukupno povećanje kod ličnih izdataka iznosi	dinara.	2,174.303.—

II Kod materijalnih izdataka

1) Kod part. 606) opšte upravne potrebe za	din.	50.000.—
2) „ „ 607, 617, 624, 631, 638, 645, 652, 660, 667 i 674 — održavanje i opravka državnih puteva i mostova za . . . „		7,916.000.—
3) „ „ 610) prethodni radovi i izrada projekata za regulacione radove za „		164.000.—
4) „ „ 611 poz. 1) održavanje i poboljšanje izvedenih vodograđevina i instalacija za . . . „		200.000.—
5) „ „ 612 poz. 4) izrada katastra vodnih snaga sa publikacijama za . . . „		50.000.—
6) „ „ 619 poz. 1 i 626 poz. 1) za postavljanje novih i održavanje postojećih kišomernih i vodomernih stanica za . . . „		13.400.—
7) „ „ 628, 664 i 681) redovno održavanje i opravka državnih zgrada za	„	78.750.—

Ako se od ovoga oduzmu smanjenja koja su izvršena kod nekih partija materijalnih izdataka (602, 603, 613, 644, 653, 657, 661) u ukupnom iznosu od din. 392.100.— onda povećanje u redovnim rashodima kod materijalnih izdataka iznosi svega din. 8,080.050.—

Za prenos din. 8,472.150.— a ukupno povećanje kod redovnih rashoda iznosi „ 10,254.353.— Kako što se na prvi pogled da videti, glavno povećanje pokazuje se:

- 1) Kod ličnih izdataka za din. 2,174.303.—
- 2) Kod partija za redovno održavanje državnih puteva i mostova za „ 7,916.000.—
- 3) Kod partija za redovno održavanje hidrotehničkih objekata i za hidrotehničku službu za „ 377.400.—

Ad 1° Što se tiče povećanja kod ličnih izdataka ono je namenjeno:

a) za isplatu razlike prinadležnosti zbog povećanog broja članova porodice na koje se prima dodatak na skupoću i zbog unapređenja i periodskih povišica i

b) za isplatu prinadležnosti novih službenika čija su mesta predviđena u ovom budžetskom predlogu.

Današnje stanje osoblja formirano je i odgovara poslovima koje je Ministarstvo građevina imalo na izvršenju pre četiri godine, kada su svi građevinski poslovi bili finansirani samo iz državnog budžeta, čiji su ukupni rashodi tada iznosili oko 165,000.000.— dinara.

Danas međutim građevinska delatnost države više je nego utrostručena.

Ministarstvo građevina danas ima na raspoloženju jedan budžet od preko 215,000.000.— din., zatim dva zajma za velike javne radove: od milijardu i četiri milijarde dinara, pa državni fond za javne radove, odnosno državni putni fond i melioracioni fond i druga vanbudžetska finansijska sretstva.

Prema ovome očigledno je, da sadašnje osoblje Ministarstva građevina nije u mogućnosti da obavlja sve poverene mu poslove.

Do sada je za snimanje, projektovanje i izvodenje velikih javnih radova obrazovano 35 novih terensko-tehničkih sekcija. — Da bi ove sekcije mogle pravilno funkcionisati moralo je se angažovati stalno — razvrstano osoblje, jer pre svega, tu su bili u pitanju skupoceni milionski radovi, a s druge strane i iz formalnih razloga tu je moralo biti razvrstano osoblje, jer po Zakonu o državnom računovodstvu naredbodavci i računopolagači mogu biti samo ukazna lica.

Pošto nije bilo budžetske mogućnosti da se postavi novo razvrstano osoblje, to je ovo moralo privremeno biti povučeno iz Ministarstva, tehničkih odeljenja banskih uprava i tehničkih odeljaka, ali posledice ovoga odmah su se osetile kod ovih ustanova. Ministarstvo građevina ostalo je bez najnužnijeg tehničkog i drugog pomoćnog osoblja, a kod tehničkih odeljenja banskih uprava i tehničkih odeljaka stanje je još teže. Tako, danas na 344 sreza imamo svega 147 inženjera i 51 tehničara ili drugim rečima: na 2½ sreza imamo samo jednog inženjera a na 7 srezova samo jednog tehničara.

Ali ne samo da se povećao obim građevinskih radova, već se povećala i mreža državnih puteva. Na svima tim novoproglašenim državnim putevima trebalo je postaviti nadzornike puteva i putare.

Iz svega izloženog jasno se vidi, da je danas postojeće osoblje u resoru Ministarstva građevina nedovoljno i da je neophodno potrebno stvoriti budžetske mogućnosti da se postavi novo osoblje.

Zato je u ovom budžetskom predlogu predviđeno 121 novo mesto i to: za 40 inženjera, 30 tehničara,

3 administrativnih činovnika, 4 računskih činovnika, 5 arhivskih činovnika, 10 praktičnih tehničara i nadzornika puta, 19 putara stalnih radnika i 10 dnevnika.

Finansijski efekat za ovo novo osoblje iznosi oko 1,750.000.— dinara.

Ad 2° Druga važna pozicija koja je u ovom budžetskom prelogu povećana, to su partije za redovno održavanje i opravke državnih puteva i mostova.

Dužina mreže državnih puteva danas iznosi 10250 km. Prema stanju naših puteva i saobraćaju na njima trebalo bi za njihovo održavanje da imamo najmanje 20.000.— din. po km. (u drugim zemljama votira se za održavanje puteva po 30 do 40.000.— din. po km.).

Međutim mi u današnjem budžetu imamo svega oko 10.000.— din. po km. (u ranijim budžetima bilo je 7.000.— din. po km.). Rezultat ovoga najbolje se pokazao na samim putevima. Kod pojedinih puteva gornji sloj, usled neredovnog održavanja i teškog saobraćaja, potpuno je uništen tako, da ti putevi danas predstavljaju anahronizam, u odnosu prema modernom saobraćaju sa motornim vozilima. Ovo ne samo da je nama svima poznato, ovo je vrlo dobro poznato i strancima koji se više ne usuđuju da prelaze u Jugoslaviju automobilima i koji se na taj način sve više i više odbijaju od nas.

Ali putevi nemaju samo značaja za turizam. — Još većeg značaja oni imaju za narodnu privredu i narodnu odbranu.

Kada sve to imamo u vidu, onda ovo povećanje koje se pokazuje u ovom budžetskom predlogu za održavanje državnih puteva i mostova ne predstavlja nikakvu žrtvu za državne finansije, već nasušnu potrebu za ceo narod i celu zemlju.

S obzirom na ovo povećanje, u narednoj budžetskoj godini imaćemo oko 10.900.— din. po km. za održavanje puteva.

Ad 3-e Najzad u redovnim rashodima pokazuje se povećanje, kao što smo videli, i za hidrotehničku službu.

Povećanje kod partije 610 u sumi od 164.000.— din. namenjeno je za obrazovanje i održavanje terensko-tehničkih sekcija za prethodne radove i izradu projekata za regulacione radove i utvrđivanje obala na plovnim i splavnim rekama i kanalima i to na najugroženijim mestima, gde razorno dejstvo vode ugrožava opstanak odbranbenih nasipa, koji zaštićuju velike komplekse zemljišta od poplave, opstanak naseljenih mesta i skupocениh saobraćajnih objekata i to: na Dunavu, Savi, Dravi, Tisi, na Begejskom kanalu, na Velikoj i Južnoj Moravi i na Ibru.

Kao što se vidi, važnost i neophodnost potrebe za ovim kreditom van svake je diskusije.

Povećanje kod partije 611 poz. 1 u sumi od 200.000.— din. namenjeno je za održavanje i poboljšanje izvedenih vodogradevina i instalacija na njima.

Usled stalnog reduciranja budžetskih kredita za održavanje izvedenih vodogradevina, ovi su svedeni na tako neznatnu meru, da je nemoguće te vodogradevine održavati u ispravnom stanju, a voda, kao živa sila, svojom napadnom snagom neprestano napada i ruši obale i vodogradevine. Usled nedovoljnog održavanja vodogradevine stalno propadaju, tako da je na mnogim mestima nestalo uopšte one zaštite, koje su te vodogradevine predstavljale za ugrožena naselja, zemljišta i skupocene saobraćajne objekte.

S obzirom na vrednost vodogradevina od preko milijarde dinara, bilo bi potrebno za njihovo redovno

održavanje najmanje 30,000.000.— din. godišnje, t. j. tek 3% od vrednosti investicionih troškova.

Međutim stanje državnih finansija danas ne dozvoljava toliki izdatak, ali je ipak neophodno da se za ovu svrhu obezbedi bar najpotrebniji kredit, zbog čega je u ovom budžetskom predlogu predviđeno din. 1,500.000.— odnosno 200.000.— više nego što je u prošloj godini bilo predviđeno.

Ostala povećanja u redovnim rashodima po svom finansijskom efektu neznatna su i predstavljaju samo neophodnu korekciju u rasporedu kredita — pa prema tome o njima nije potrebno naročito govoriti.

B. VANREDNI RASHODI

U vanrednim rashodima ukupno povećanje iznosi din. 10,704.348.—

Ovo se povećanje pokazuje:

1) Kod partije 682 za din. 319.680.—

Ovaj je iznos potreban za isplatu drugog i trećeg anuiteta po zajmu od 6,000.000.— dinara zaključenom kod Državne hipotekarne banke za završne radove na novoj zgradi Narodne skupštine u Beogradu, na osnovu § 56 tač. 1 Finansijskog zakona za 1938/39 godinu.

2) Kod partije 683 za din. 250.000.—

Ovo povećanje kredita potrebno je da bi se bar delimično moglo isplatiti eksproprijsano zemljište na mestu gde se podižu mostovi i to: preko Save kod Bosanske Gradiške, preko Tise kod Žablja i preko Tare kod Budečevice.

3) Kod partije 685 povećanje je za din. 259.000.—

Ovaj je iznos potreban za isplatu anuiteta preduzeću Zletovo—Majns—Limited po zajmu od 7,000.000.— dinara, zaključenom po rešenju Min. saveta br. 12236/VII-36 za izgradnju banovinskog puta II reda Stracin—Kratovo—Crni Vrh — Probištip—Krupište.

4) Za podizanje mosta preko Save kod Bosanskog Šamca obrazovana je nova partija 685a sa iznosom od din. 4,000.000.—

Danas se saobraćaj preko Save u Bosanskom Šamcu vrši skelom, što otežava, a često i prekida saobraćaj. Privredni i trgovački krugovi više su puta zahtevali izradu mosta koji spaja istočnu Bosnu sa Slavonijom, a ujedno omogućava prilaz ka željezničkoj stanici Slavonški Šamac koja je glavna izvozna stanica za ceo onaj plodni kraj Bosanske Posavine oko Bosanskog Šamca.

Nabavka mostovske konstrukcije u svoje vreme ušla je u spisak nabavaka na račun reparacija, no njihovim ukidanjem i Bosanski Šamac je ostao bez mosta.

5) Kod partije 687 za regulacione radove na međunarodnim plovnicama rekama povećanje je za din. 1,000.000.—

Ovo je povećanje namenjeno u poziciji 1 ove partije za iznos od 400.000.— dinara za radove na osiguranju leve obale Dunava naspram Belegiša i Zemuna, pored nasipa Dunavske-Tamiške vodne zadruge.

Dunav se sve jače prebacuje u levi rukav, rušeći svako-dnevno levu obalu i sve više približuje novopodignutom nasipu Dunavsko-Tamiške vodne zadruge, tako da se ovaj posao ne može dalje odlagati bez opasnosti za veliki i skupoceni objekat odbrane od poplave i melioracije Pančevačkih ritova, u koji je Država uložila oko 260,000.000.— din. čime se štiti 35.000 hektara državne i privatne plodne zemlje u Pančevačkom ritu, kao i saobraćaj sa Banatom.

Pored ovoga obrazovana je i nova pozicija 5 u istoj partiji sa iznosom od dinara 600.000.—

Ova je pozicija namenjena za radove na osiguranju desne obale Dunava kod Sremskih Karlovaca radi obezbeđenja željezničke pruge i međunarodnog puta Beograd—Subotica.

Kreditu za ove radove, koji su unošeni u predloge budžeta morali su svaki put biti brisani zbog finansijske nemogućnosti, te raspoloživih sretstava za ove hitne radove nije bilo, i ako je situacija na ovome mestu svake godine postojala sve opasnija.

Tek u novembru 1936 god. Ministarstvo saobraćaja odobrilo je iz svojih sretstava din. 900.000.— za obezbeđenje jednog dela obale od 475 metara, a godine 1937 Ministarstvo građevina iz svojih redovnih sretstava odobrilo je za produženje tog obezbeđenja din. 457.500.— sa kamenom koji je dala Generalna direkcija državnih železnica.

Ali potrebne mere i suviše su odlagane, radovi su započeti suviše dockan. Usled pogoršanog stanja uvećanog naglim rušenjem obale i jakog podubljanja korita reke pored obale, nastalo je klizanje priobalnog terena sa otkidanjem površine, koje je zahvatilo pojas od preko 800 metara dužine i 400 metara širine. Željeznička pruga potpuno je deformisana — pomerila je se od svoga pravca za oko 1 m. a Niveleta je se slegla za 70 cm. Isto tako i međunarodni put, čiji je moderni kolovoz tek završen, potpuno je isprepukao podužno i poprečno.

Obala Dunava, koja se ruši i odronjava, već je isuviše blizu željezničkoj pruzi. Krajnji je čas da se spreči katastrofa, koja je neizbežna, i za čije će repariranje biti docnije potrebne ogromne sume.

6) Kod partije 692 — predloženo je povećanje za din. 400.000.—

Ovo povećanje potrebno je za regulacione radove na Muri van graničnog poteza i u Prekomurju kao i na Savinji kod Celja i na Dravi u srezu Ptujskom.

Od Radenaca do Murskog Središća Mura nije regulisana i čini velike štete odnošenjem kulturnog zemljišta. Osim toga ugrožava i sela Melence, Krapje, Sl. Muta, Gornja, Srednja i Donja Bistrica, Hotica i Kot.

Isto tako radovi na regulaciji reke Savinje od Mozirja do iznad Celja otpočeli su da se izvode na osnovu Pokrajinskog zakona 1876 god. i produženi na osnovu Zakona 1885—1891 god. Održavanje pre rata izvršenih objekata potpuno je napušteno zbog nedostatka kredita tako, da su vodogradevine delimično propale. Katastrofalna poplava 1933 god. potpuno je uništila jedan deo pre rata izvršene regulacije i pričinila znatne štete gradu Celju i ostalim mestima u Savinjskoj dolini.

Pored toga čini velike štete odnošenjem kulturnog zemljišta i neregulisana podivljala Drava kod Vurberga, Sv. Janda, Slovenjavasi, Spuhlje, Ptuja, Zabovca i Sv. Marka.

Prema tome, za sve ove radove predviđen je minimalni iznos od din. 500.000.— kako bi se bar u poslednjem času otpočelo sa radovima koji se nesmeju više odlagati.

7) Za izradu vodovoda Predvor—Brdo—Kranj obrazovana je nova 692a partija sa iznosom od din. 1,200.000.—

Još pre rata izrađen je vodovod za snabdevanje vodom Kranja i okoline, ali je njegov kapacitet danas apsolutno nedovoljan, tako da se za vreme letnjih dana mora ograničavati potrošnja vode i ispod potrebnog minimuma.

Kako se iz ovoga vodovoda snabdeva vodom i dvorac na Brdu, to je Banska uprava u Ljubljani izradila projekat novog vodovoda, kojim se uzima voda iz novih izvora u Bistrici i sprovodi novom trasom preko Brda do rezervoara u Kranju.

Prvi deo ovog vodovoda od kaptaze do Predvora i Tupača izrađen je 1936 god. zašto je utrošeno oko 553.000.— dinara od doprinosa Države, banovine i interesenata.

Za radove druge etape Predvor—Brdo—Kranj potrebna je suma od 2,939.769.— din. u kojoj Država participira sa iznosom od dinara 1,200.000.— koliko je u ovom budžetskom predlogu i predviđeno.

8) Za regulacione radove na Dravi na potezu Varaždin—Šemo-

vec i na reci Muri na potezu Poturin—Ferkitinac obrazovana je takođe nova partija 692b sa iznosom od din. 900.000.—

Drava na potezu Varaždin—Kuranec—Šemovac nije regulisana; pojavilo se je mnogo sprudova, rukavaca, živa snaga vode ruši nezaštićene obale; odnosi znatne komplekse zemljišta i ugrožava naseljena mesta.

Pored ovoga nije regulisan i podivljali potez r. Mure: Podturin—Miklavec—Ferketinac, gde je neophodno potrebno obezbediti jako ugrožena prednja tri sela sa njihovim zemljištem, koje se neprekidno odnosi napadnom silom vode.

Kao I rata za sve ove radove predviđa se, kao što je već rečeno, minimalni kredit u iznosu od din. 900.000.—.

9) I za dovršenje radova na Cetinjskom vodovodu predviđen je potreban kredit u novoj partiji 694a sa iznosom od din. 2,600.000.—

Prema generalnom projektu za 1935 god. ukupni troškovi za novi vodovod, hidrocentralu i dalekovod; zatim za gradsku mrežu, ogranak dalekovoda do Miločera i dr. radove na postojećim objektima proračunati su na din 10,900.000.— od toga trebalo je da padne na Državu din. 8,000.000.— a na opštinu din. 2,900.000.—.

Kredit od din. 8,000.000.— obezbeđen je iz zajma od din. 50,000.000.— zaključenog prema ovlašćenju iz Finansijskog zakona za budžetske dvanaestine 1935/36 g. za izradu objekata na snabdevanju vodom naselja u bezvodnim krajevima.

Detaljni projekti za izvršenje radova, koji su preuzeti od Države, odobreni su u toku 1936 god. u ukupnoj sumi od 8,030.000.— dinara. U 1937 god. pristupljeno je izvršenju jednog dela radova, a za ostale raspisano je po nekoliko licitacija, ali bez uspeha, pošto je u toku 1937 god. nastalo povećanje cena radne snage i materijala, naročito za elektromašinske instalacije usled zaključenih kolektivnih ugovora između radničkih organizacija i poslodavaca na Cetinju, a zatim skokom cena na međunarodnom tržištu za mašine, bakar, željezo i t. d.

Ukupno povećanje cena iznosi oko din. 2,600.000.— za koliko treba povećati predračunske cene odobrenih detaljnih projekata, kako bi se mogle raspisati nove licitacije, ali naravno za ovo prethodno treba obezbediti kredit u narednom budžetu, što se ovim čini.

10) Najzad i za regulacione radove na Južnoj Moravi u Vardarskoj banovini predviđen je u novoj partiji 695a kredit od din. 500.000.—

I za ove radove nastupio je već poslednji momenat da se otpočnu, jer Južna Morava iz godine u godinu čini sve veću pustoš u Moravskoj dolini, rušeći obale i odnoseći velike komplekse plodnog zemljišta i plaveći Moravsku dolinu, naročito kod sela Guberevca, Čiflika, i od Lučana do Vladičina Hana, gde naselje puno strada zbog prednjih šteta, — pored toga što su ugroženi i putevi sa skupocenim objektima.

Pored ovoga, u vanrednim izdacima imamo još dva neznatna povećanja i to: u partiji 651 za din. 50.000.—

Ova je partija namenjena za građenje putarskih kuća i pomoćnih odaja za smeštaj alata i mašina i u sadašnjem budžetu iznosila je svega 50.000.— dinara, što u stvari nije bilo dovoljno ni za podizanje jedne jedine putarske kuće. I u partiji 682a predviđen je kredit u din. 9.600.—, za izdržavanje na osnovu sudskih presuda Vrhovnog suda za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu br. 132/27-18 od 11-II-1929 god. i br. 337/29-4 od 16-XII-1930 god., zbog nesreća na državnim komunikacijama.

Sa ovim bi bilo završeno izlaganje svih povećanja u vanrednim rashodima, ali pored ovih povećanja imamo i jedno smanjenje, odnosno uštedu kod partije 684 sa iznosom od dinara 784.112.—

U stvari ova partija prebačena je kao pozicija 2 u partiju 607 sa iznosom od din. 700.000.— pa prema tome stvarna ušteda iznosi svega dinara 84.112.—

Na kraju ovoga izlaganja izvodimo kao zaključak: sva povećanja materijalnih izdataka u redovnim rashodima namenjena su samo za redovno održavanje građevinskih objekata, koji su usled nedovoljnog održavanja u ranijim godinama dovedeni skoro u derutno stanje. Građenje tih objekata stajalo je narod i Državu u svoje vreme ogromnih žrtava i danas bi bio neoprostivi greh ako bi se ta narodna i državna imovina s mukom stečena, prepustila i daljem — definitivnom propadanju.

S druge strane, u vanrednim rashodima skoro sva povećanja namenjena su uglavnom za regulacione radove na plovnim i splavnim rekama, čime bi se zaštitili od poplava plodna zemljišta, naselja, saobraćajni i drugi građevinski objekti. Pored ovoga, predviđeni su potrebni krediti i za dovršenje dva vrlo važna vodovoda na koja narod onih krajeva već davno čeka kao na nasušnu potrebu.

Sve što nije pretstavljalo neodložnu i neophodnu potrebu i svi izdaci na nove investicije i sve ono od čega nije neposredno zavisilo pravilno funkcionisanje ove grane državne uprave — nije ušlo u ovaj budžetski predlog. (Odobranje.)

Pretsednik dr. Anton Korošec: Pošto nema prijavljenih govornika, prelazimo na glasanje. Glasace se po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim g. izvestioca da pročita partiju 596.

Izvestilac Fran Smodej pročita partiju 596.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju partiju 596 neka izvole sedeti, a gospoda koja ne primaju neka izvole ustati. (Svi sede). Pošto svi sede, objavljujem da je partija 596 primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakvoj pojedinoj partiji, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio jednoglasno ceo budžet rashoda Razdela X — Ministarstva građevina, i to od partije 597 do zaključno partije 705).

Pretsednik dr. Anton Korošec: Objavljujem, da je Senat primio predlog budžeta rashoda Razdela X — Ministarstva građevina.

Sada prelazimo na pretres budžeta rashoda Razdela XI — Ministarstva saobraćaja. Molim g. Ministra saobraćaja da da svoj ekspoziciju.

Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho: Gospodo senatori, ekspozicija Ministarstva saobraćaja štampana je i Vama razdeljena. Iz njega ste videli sliku našeg železničkog, pomorskog i rečnog saobraćaja, pa vas molim da predlog budžeta Ministarstva saobraćaja primite onako kako ga je Narodna skupština usvojila.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Pošto nema prijavljenih govornika, prelazimo na glasanje. Glasace se po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim g. izvestioca da pročita partiju 706.

Izvestilac Fran Smodej pročita partiju 706.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju partiju 706 neka izvole sedeti, a gospoda koja ne primaju neka izvole ustati. (Svi sede.) Pošto svi sede, objavljujem da je partija 706 primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakvoj pojedinoj partiji, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio jednoglasno ceo budžet rashoda Razdela XI — Ministarstva saobraćaja, i to od partije 707 do zaključno partije 794).

Pretsednik dr. Anton Korošec: Objavljujem da je Senat primio predlog budžeta rashoda Razdela XI — Ministarstva saobraćaja.

Prelazimo na pretres budžeta rashoda Razdela XIII — Ministarstva poljoprivrede. Reč ima g. Ministar poljoprivrede.

Ministar poljoprivrede inž. Nikola Bešlić: Gospodo senatori, ekspozicija Ministarstva poljoprivrede štampana je i razdeljena. Iz predloga budžeta ste mogli videti da su u njemu predviđena izvesna povećanja. Time nam je omogućeno da nastavimo poljoprivredni rad intenzivnije i da veterinarsku službu upotpunimo. Ja vas molim da predlog budžeta moga resora primite onako kako ga je primila Narodna skupština.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Pošto nema prijavljenih govornika, prelazimo na glasanje. Glasace se po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim g. izvestioca da pročita partiju 818.

Izvestilac Fran Smodej pročita partiju 818.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju partiju 818 neka izvole sedeti, a gospoda koja ne primaju neka izvole ustati. (Svi sede.) Pošto svi sede, objavljujem da je partija 818 primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakvoj pojedinoj partiji, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio jednoglasno budžet rashoda Razdela XIII —

Ministarstva poljoprivrede, i to od partije 819 do zaključno partije 932).

Predsjednik dr. Anton Korošec: Objavljujem da je Senat primio predlog budžeta rashoda Razdela XIII — Ministarstva poljoprivrede.

Prelazimo na pretres budžeta rashoda Razdela XII — Ministarstva pošta, telegrafa i telefona. Reč ima g. Ministar.

Ministar pošta, telegrafa i telefona Jovan Alti-parmaković: Gospodo senatori, prilikom izrade predloga budžeta rashoda i prihoda Ministarstva pošta, telegrafa i telefona za 1939/40 godinu vodilo se računa da se sa minimum sretstava obezbedi normalno funkcionisanje pošta, telegrafa i telefona.

Predlog budžeta rashoda iznosi 467,224.920.— Dinara. Suma predviđena za lične izdatke iznosi 255,065.793.— dinara ili 55.7% ukupnih rashoda. Materijalni rashodi predviđeni su u iznosu 153,159.181.— dinar ili 33.4% ukupnih rashoda, a 59 miliona dinara predviđeno je na ime subvencije parobrodskim društvima.

Prema budžetu rashoda za 1938/39 godinu sadanji predlog predviđa povećanje u iznosu 40 miliona dinara i to na lične rashode 10 miliona a na materijalne 30 miliona dinara. Broj službenika po predlogu budžeta povećan je sa 511.— i ovo povećanje diktovano je potrebom službe, jer je promet u poštama, telegrafima i telefonima u stalnom porastu od 1935 godine.

Anuitetni servis povećan je u 1939/40 god. sa 6,409.250.— prema 1938/39 god.

Upravni troškovi povećani su sa 3,048.000.— Dinara i ovo se odnosi na povećanje rashoda za službenu odeću i obuću usled povećanog broja službenika, zatim za održavanje državnih zgrada.

Povećanje za potrebe poštanske službe u iznosu 6,640.000.— Dinara glavni delom pada za nabavku 5 novih poštanskih vagona.

Za telegrafsku i telefonsku službu predviđa se povećanje u iznosu 14,555.000.— Dinara. Ova suma će biti upotrebljena u prvom redu na kvalitativno poboljšanje linija i uređaja, a samo u manjem obimu moći će se iz predviđenih sretstava izvršiti nova proširenja i izgraditi nove linije. U cilju poboljšanja telefonskog saobraćaja u zemlji doneta je uredba koja će omogućiti zaključenje zajma kod Poštanske štedionice u iznosu 105 miliona dinara i iz toga zajma biće izgrađene najvažnije telefonske instalacije i telefonske linije koje će znatno doprineti poboljšanju telefonskog saobraćaja u zemlji.

U cilju poboljšanja međunarodnog telefonskog saobraćaja doneta je uredba 18 septembra 1937 godine, koja stupa na snagu 1 aprila 1939 god. Ova uredba predviđa zaključenje zajma od 267 miliona dinara iz koga će biti izgrađen deo međunarodnog telefonskog kabla Beograd—Zagreb—Maribor—Nemačka granica, a koji će isto tako poslužiti i za unutarnje telefonske veze gradova kroz koje prolazi.

Radiofonija. Postoje tri društva čije koncesije prestaju 1944 godine prelazom radio stanice u državne ruke. Od naplaćene radio pretplate državi pripada 44%. Broj radio pretplatnika iznosio je u 1929 godini 32.286.— a krajem 1938 god. dostigao je cifru 130.641. Prihod za državu porastao je od 2,283.000.— dinara na 13 miliona dinara za 1937/38 godinu.

Stanje radiofonije kod nas nije na potrebnoj visini. U Zagrebu imamo Radiostanicu ispod jednog kilovata sa vrlo ograničenim dometom za dobro slu-

šanje. Ljubljanska stanica ne čuje se u Mariboru. Potrebno je za uređenje dobre radiofonije u prvom redu imati stanice jačih snaga i pravilno rasporedene, koje bi omogućile dobar prijem na jeftinim aparatima, pristupačnim i ekonomski slabijim slojevima. Zato sadanje stanje u kome se sada radiofonija nalazi ne može dugo ostati. Naprotiv, treba nastojati da radiofonija dostigne bar onaj nivo u kome se ona nalazi u nekim susednim zemljama. U tom cilju podneo sam a Narodna skupština usvojila je amandman koji omogućuje da se pristupi konačnom rešenju ovog pitanja.

Napominjem, da će u toku ove godine biti dovršena državna Kratkotalasna radiostanica u Beogradu jačine 10 kilovata, a sem toga u proučavanju je i podizanje jedne Radiofonske stanice u Skoplju jačine 20 kilovata namenjene potrebama našega Juga za koju je kredit obezbeden.

Gradnja poštanskih zgrada. Samo oko jedna četvrtina državnih pošta smeštena je u državnim zgradama. U predlogu budžeta za 1939/40 god. predviđeno je za gradnju novih poštanskih zgrada svega 4 miliona dinara od čega će oko 1 milion dinara biti upotrebljen za dovršenje poštanskih zgrada koje se nalaze u toku gradnje što svakako nije dovoljno za podizanje poštanskih zgrada u većem opsegu.

Prihodi.

Sa povećanjem poštanskog prometa sledovalo je i povećanje ostvarenih prihoda. U pojedinim proteklim budžetskim godinama ovi su prihodi ostvarivani i to: u 1934/35 god. 422,472.000.—, u 1935/36 god. 435,982.000.—, u 1936/37 god. 459,351.000.—, u 1937/38 god. 510,549.000.—

Iz ovih podataka vidi se, da je u 1937/38 god. ostvareno više prihoda za 50,192.000.— nego u 1936/37 god.; a u istoj srazmeri i prihodi u tekućoj 1938/39 god. pokazuju povećanje prema 1937/38 god. Na temelju ovako realno postignutih prihoda kao i na temelju predviđanja porasta novih prihoda koji će se u toku 1939/40 god. realizirati od novih telefonskih instalacija, koje su u završnom stadiju i novih međugradskih međunarodnih linija, vršen je i proračun prihoda za narednu budžetsku godinu. Na toj bazi može se smatrati, da je i visina ukupnih prihoda za 1939/40 god. u iznosu 638,100.000.— realno utvrđena. Čist prihod koji Ministarstvo pošta, telegrafa i telefona po podmirenju svojih rashoda stavlja na raspoloženje Ministarstvu finansija, ne računajući 50 miliona dinara za subvencije parobrodskim društvima, iznosio je u 1934/35 god. 104,641.000.— din., u 1935/36 god. 117,488.000.— din., u 1936/37 god. 144,065.000.— din. i u 1937/38 god. 178,380.000.— din.

Ove cifre jasno pokazuju da se oko 35% od bruto stvarnih prihoda stavlja na raspoloženje Ministarstvu finansija za podmirenje drugih državnih potreba. Ovom čistom prihodu treba dodati još i sumu od najmanje 150 miliona dinara na koliko se cenil vrednost besplatnih mnogobrojnih usluga državnim, banovinskim, samoupravnim i drugim privrednim i kulturnim ustanovama.

Na osnovu svega napred izloženoga molim Senat Kraljevine Jugoslavije, da izvoli primiti predlog budžeta rashoda i prihoda Ministarstva pošta, telegrafa i telefona za 1939/40 godinu. (Aplauz)

Predsjednik dr. Anton Korošec: Pošto nema prijavljenih govornika, prelazimo na glasanje. Glasaće se po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim g. izvestioca da pročita partiju 775.

Izvestilac Fran Smodej pročita partiju 775.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju partiju 775 neka izvole sedeti, a gospoda koja ne primaju neka izvole ustati. (Svi sede). Pošto svi sede, objavljujem da je partija 775 primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zak. o poslovnom redu u Senatu, primio jednoglasno ceo budžet rashoda Razdela XII — Ministarstva pošta, telegrafa i telefona, i to od partije 776 do zaključno partije 817.)

Pretsednik dr. Anton Korošec: Objavljujem, da je Senat primio predlog budžeta rashoda Razdela XII — Ministarstva pošta, telegrafa i telefona.

Prelazimo na pretres budžeta rashoda Razdela XIV — Ministarstva trgovine i industrije. Reč ima g. Ministar trgovine i industrije.

Ministar trgovine i industrije Jevrem Tomić: Gospodo senatori, možemo biti zadovoljni što je naša privreda u toku 1938 nastavila sa poletom koji je već 1936 dobio značaj pravog privrednog prosperiteta. U 1938 imali smo vrlo dobru žetvu žitarica, odličnu berbu jabuka, a i šljiva i grožđa, dobar prinos kod industrijskog bilja. Naša industrija i rudarstvo zabeležili su u toku 1938 godine rekordne rezultate. Izgrađivanjem mreže povoljnih trgovinskih sporazuma i racionalnom organizacijom izvoza poljoprivrednih proizvoda, naša trgovinska politika je u 1938 godini postigla lepe rezultate, među kojima se može smatrati kao najvažniji održavanje cena agrarnih artikala na nivou od 1937 godine uprkos nastalog pada na svetskom tržištu. Takvi rezultati su obezbedili snaženje kupovne moći seljačkih masa i dalji napredak naše privredne delatnosti. Oni su istina imali i jednu nepovoljnu posledicu. Usled nesrazmere između naših i svetskih cena, otežali su izvoz nekih proizvoda u pravcu slobodnih tržišta, odnosno pojačali težnje za jačim vezivanjem naše privrede za klirinške zemlje, gde je nivo cena viši. Nezgode takve situacije, koje se sastoje u smanjenju priliva potrebnih deviza i pojačanju rizika u spoljnoj trgovini, nisu ipak takve prirode da se ne mogu odstraniti. Vlada će nastojati da, putem podesnih trgovinskih aranžmana sa neklirinškim zemljama, kao i organizacionih mera u izvozu izvesnih artikala, održi potreban odnos u razmeni sa klirinškim i neklirinškim zemljama i time osigura nesmetan razvitak spoljne trgovine.

Tokom 1938 godine zaključili smo 16 trgovinskih sporazuma i aranžmana sa raznim zemljama. Tim sporazumima i aranžmanima regulisali smo naše trgovinske i platne odnose sa Nemačkom i Italijom, sa zemljama Balkanskog sporazuma, Grčkom i Turskom. Takođe uređeni su odnosi i sa neklirinškim zemljama. Do povoljnih uređenja odnosa, trgovinskih sporazuma sa raznim zemljama došlo se i zbog podesne organizacije izvoza naših agrarnih proizvoda, koja se manifestovala u radu Zavoda za unapređenje spoljne trgovine i Privilegovanog a.d. društva za izvoz zemaljskih proizvoda. Izvoz stoke i stočnih proizvoda bio je prošle godine otežan s jedne strane političkim komplikacijama u Srednjoj Evropi, a s druge strane stočnim zarazama. Ipak je Zavod uspeo da ovom višku proizvodnje obezbedi tržišta i da tako, rasterećujući domaću pijacu, održi cene tim artiklima na zavidnoj visini. Raspodela kontingenata stoke dala je prošle godine bolje rezultate. Mi ćemo nastojati da putem revizije postojećih propisa čitav sistem raspodele usavršimo i bolje prilagodimo potrebama narodne privrede. Prizad je pak postao veliko predu-

zeće sa državnim kapitalom, s potpunom komercijalnom organizacijom, tako da se poslovi koji su mu sada povereni izvode s velikim uspehom. Prizad je povoljno rešio pitanje izvoza pšenice u 1938 godini, a takođe je uspešno regulisao i izvoz opiuma. Prizad je uspeo da u zemlji obezbedi cenu pšenice od 160 dinara i pored rekordne žetve prošle godine čiji se izvozni višak ceni na 45.000 vagona. Izvozni monopol pak opiuma rešio je na bazi našeg opiumskog sporazuma s Turskom, realizujući veću cenu. Prizad je intervenisao i u pitanju uljarica, otkupivši celu žetvu uljane repice uz cenu od 262 dinara, dok je propisana cena iznosila 237 dinara. Pored ovoga Prizad je prošle godine intervenisao i na tržištu suvih šljiva, kupovao znatne količine kukuruza radi isporuka u klirinške zemlje a u isto vreme bavio se i opštom akcijom na unapređenju izvoznih grana naše poljoprivrede. U cilju unapređenja turizma Ministarstvo trgovine i industrije razvilo je tokom poslednjih godina sistematsku akciju. Ono je obezbedilo uređenje mnogih turističkih mesta i doprinelo njihovom povezivanju podesnim putevima, podupiralo privatnu inicijativu, organizovalo propagandu preko štampe i međunarodnih priredaba. Unapređenje turizma i racionalno iskorišćavanje mogućnosti koje u tome pogledu obilato pruža naša zemlja iziskuje zamašna sredstva, koje daleko premašuju cifre određene u budžetu Ministarstva trgovine, banskih uprava i opština. Potrebno je te kredite dopuniti drugim sredstvima kako bi se osnovni zadaci naše turističke politike mogli izvesti. U tom cilju, već su preduzete mere da se, u saradnji sa drugim zainteresovanim resorima, stvori jedan turistički fond, koji je u toliko potrebniiji što danas, pored organizovanja turizma, moramo raditi i na sanaciji hotelijerstva. Tim pre što se sve više povećava turistički promet a s njim, rastu i prihodi od turizma.

Ministarstvo trgovine i industrije nastojalo je da uredi i unutrašnju trgovinu. Ono je svoju pažnju poklonilo uređenju saobraćaja robe i putnika motornim vozilima, čiji je razvitak baza kako za ekonomski napredak zemlje, tako i za zemaljsku odbranu. Takođe je radilo i na rešenju problema koordinovanja interesa raznih privrednih grupa i kategorija, koje često dolaze u sukob uredivši odnose između t.zv. velikih magazina i trgovačkih radnja na malo. Prilike u bankarstvu pokazale su tokom prošle godine osetno poboljšanje. Svakako, bankarsko poslovanje dalo bi krajem 1938 još mnogo povoljnije rezultate da u septembru, zbog političkih komplikacija u Srednjoj Evropi nije došlo do povlačenja uloga. Ali i pored negativnog dejstva septembarske krize na bankarstvo, može se reći da protekla godina, u pogledu delatnosti privatnih novčanih zavoda, predstavlja period dalje stabilizacije. No i pored poboljšanja, stanje bankarstva ne može se smatrati kao zadovoljavajuće. Bankarstvo je zato u toku prošle godine bilo predmet naročite pažnje Ministarstva koje je donelo niz mera da bi ubrzalo njegovu sanaciju. Ministarstvo je radilo da se dovede u red i pitanje osiguranja, pa je donelo propise kojima su dati pravni osnovi za stvarno sprovođenje nadzora nad osiguravajućim preduzećima. Naredna budžetska godina biće, na taj način, posvećena primeni donetih propisa. Ona će biti prva pod potpunim režimom kontrolisanja osiguravajućih poslovanja u našoj zemlji, što će reći pod režimom obezbeđene zaštite osiguranika.

Poboljšanje prilika u našoj poljoprivredi uticalo je povoljno i na industrijsku radinost, čiji je napre-

dak nastavljen i tokom prošle godine. Ukupno uzev naša industrijska proizvodnja u 1938 povećala se prema stanju u 1937 godini. Povećanje proizvodnje za paža se naročito kod industrija koje proizvode predmete za investicije, kao što su industrija cigle, keramike i stakla, metalurgija, prerada metala, hemiska i električna industrija. Naprotiv, tekstilna, kožna, drvena i papirna industrija smanjile su nešto proizvodnju u poređenju sa stanjem u 1937 godini. Uzrok ovoga smanjenja kod tekstilne i papirne industrije treba tražiti u prezasićenosti domaćeg tržišta, a kod industrije drveta u redukciji izvoza.

Jedan od najtežih problema naše industrije je problem njenog finansiranja. Zbog pretežno agrarne strukture, bez razvijene domaće tehnike i industrijskih tradicija, teško je pribaviti novčana sredstva za podizanje i kreditiranje naše industrije. U našem narodu, izuzev na krajnjem severozapadu zemlje, još je uvek vrlo nerazvijeno prikupljanje ušteda, a štediš se teško odlučuju da svoje uštede unose u industriju. Gro naših ušteda ide na nabavku zemlje, gradnju kuća, u državne papire i uloge kod banaka. Svi ovi načini štednje nisu pogodni za finansiranje industrije. S toga je ona upućena na državu, čije učešće u industriji naročito je pojačano za nekoliko poslednjih godina, i na strani kapital. Nastojanja naše privredne politike idu za tim da se udeo domaćih kapitala u industriji što više pojača. Ipak, moramo računati da će strani kapital morati da dominira našom industrijom sve dotle dok se ne formira snažan domaći privatni kapital i dovoljan nacionalni preduzetnički kadar. Takođe se i u razvitku zanatstva opaža tokom prošle godine izvesno poboljšanje. Zanatstvo postavlja državnoj privrednoj politici mnogobrojne i složene zadatke. Ono pretstavlja u našem privrednom životu značajan faktor i politika Vlade ide za tim da ga još više pojača.

Privredni razvitak naše zemlje iziskuje sve više formiranje potrebnog kadra stručno spremnih ljudi koji će privredu voditi. Potreba stručno osposobljenih ljudi za privredna zanimanja, preduzetnika u raznim branšama, tehničkog i poslovnog osoblja za industriju, bankarstvo, trgovinu i zanatstvo, kvalifikovanih radnika, oseća se u toliko više, ukoliko je tempo privrednog razvitka brži. Stručna nastava u našoj zemlji dobija za to naročiti značaj. Nastojanja Vlade biće da se nivo stručne nastave još više podigne i da se zadovolje velike potrebe koje se osećaju za njom. Zbog toga se predviđa stvaranje novih stručnih škola u zemlji naročito u onim krajevima gde je osetna njihova nestašica.

U ovome osvrtno na glavne poslove Ministarstva trgovine i industrije nije potrebno naglašavati značaj koji je ovaj resor dobio, tokom poslednjih godina, za celokupni privredni život naše zemlje. Delatnost resora koja je nekad bila svedena na administrativni nadzor i uređivanje izvesnih privrednih odnosa, upućena je u pravcu dirigovanja privredne radnosti, koje daje Ministarstvu krupne i složene zadatke. Da bi se ti zadaci mogli s uspehom rešavati potrebna je reorganizacija Ministarstva i regulisanje njegovog odnosa s drugim resorima. Zbog toga sam i tražio ovlašćenje u Finansiskom zakonu da mogu doneti Uredbu o ustrojstvu Ministarstva trgovine i industrije.

Rashodi koji se predviđaju u budžetu Ministarstva za 1939/40 godinu vrlo malo premašuju rashode budžeta Ministarstva iz prošle godine. Razlika odnosno ukupno povećanje iznosi 4,551.438 a raspoređena

je ovako: za 107 novih službenika 1,961.500; za unapređenja 233.840 i za ostalo 2,356.098. (Aplauz).

Pretsednik dr. Anton Korošec: Pošto nema prijavljenih govornika, prelazimo na glasanje. Glasace se po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim g. izveštioca da pročita partiju 933.

Izveštilac Fran Smodej pročita partiju 933.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju partiju 933 neka izvole sedeti, a gospoda koja ne primaju neka izvole ustati. (Svi sede). Pošto svi sede, objavljujem da je partija 933 primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio jednoglasno ceo budžet rashoda Razdela XIV — Ministarstva trgovine i industrije, i to od partije 934 do zaključno partije 968).

Pretsednik dr. Anton Korošec: Objavljujem, da je Senat primio predlog budžeta rashoda Razdela XIV — Ministarstva trgovine i industrije.

Sada prelazimo na pretres budžeta rashoda Razdela XV — Ministarstva šuma i rudnika. Reč ima g. Ministar šuma i rudnika.

Ministar šuma i rudnika Ljubomir Pantić: Gospodo senatori, Ministarstvo šuma i rudnika kao eminentno privredni resor vodi nadzor i brigu o unapređenju i racionalnom iskorišćavanju naše narodne imovine u pogledu našeg šumarstva i rudarstva.

Budžet Ministarstva šuma i rudnika u ovome predlogu za 1939/40 godinu iznosi 310,255.053.— dinara. Prema tome ovaj budžet, ako ga uporedimo sa budžetom za 1938/39 god., smanjen je za 174,569.446 dinara. To smanjenje budžeta u njegovom cifarskom delu nastupilo je usled toga, što su izvesna rudarska preduzeća izvučena iz državne administracije i utelovljena u novoformirano preduzeće „Jugoslovenski čelik“. Prema tome, budžet za prošlu godinu iznosio je 484,000.000.— dinara prema sadašnjem predlogu od 310 miliona dinara.

Rad Ministarstva šuma i rudnika kreće se u dva pravca: u nadzoru i gospodarstvu u našim šumama i u nadzoru i u gospodarstvu u našem rudnom bogatstvu.

U pogledu gazdovanja sa šumama, Ministarstvo, kome imam čast da budem sada na čelu, učinilo je sve da se tu sprovede jedan racionalan i plodan rad.

Tačno je da su činjene velike greške, usled kojih je to naše ogromno bogatstvo u jednom delu bilo ili zloupotrebjeno ili devastirano.. Seklo se bez nekog specijalnog plana i principa, pa se dogodilo da su celi krajevi ostali bez šuma i da se nije uspelo da se ti krajevi i ti krševi pošume, kako ne bi taj nacionalni prihod bio iz godine u godinu smanjivan.

Radi toga Ministarstvo želi sada da izradi jedan specijalan plan za 20 godina, po kome bi se radilo. Iskorišćavanje šuma prema tome vršiće se samo u srazmeru prirasta drveta. Samo zrelo drvo, koje bude određeno od strane kvalifikovanih lica, iskorišćavaće se i seći će se. Osim toga, sve one površine, sa kojih se seče drvo, nastojaćemo da se pošume, tako da naše šumsko bogatstvo bude pretvoreno iz ovih prašuma u uređene šume, pa da ga sačuvamo i da ga predamo isto tako i našim mladim pokolenjima.

Najviše štete našem šumskom bogatstvu naneli su tako zvani dugoročni ugovori, koji su bili sklapani sa stranim firmama, a koje su nastojale da svoje kapitalu dadu što više zarade, ne vodeći računa o sistemu rada.

Kako se pokazalo da su dugoročni ugovori štetni, u buduće politika Ministarstva šuma i rudnika kreće se u pravcu da te ugovore, čim bude mogućnosti, modificira, ili, kada dođu do svoga kraja, da ih ne obnavlja a da eksploataciju šuma vrši u glavnom preko domaćih malopilanara.. Ovo s razloga što domaći malopilanari rade na terenu, u šumama, onde gde stvaraju socijalne uslove za život, gde treba onaj sitan svet da oseti od drveta i neke koristi, da on sam može da nađe posla i zarade. Jer, obratno, veliki kapitali kod tih dugoročnih ugovora postupaju tako, da drvo seku i voze, ne ostavljajući zarade malom svetu, tako, da seljak, koji treba od šumskog bogatstva da dođe do neke zarade, ostaje bez nje. I usled toga naše šumsko bogatstvo nije u punoj meri iskorišćeno.

Prema tome smatram da će novi način rada preko malopilanara imati uspeha i sa strane pomaganja domaće male drvne industrije, kao i sa strane osiguranja zarade seljaku, kao i socijalne pomoći seljačkom svetu, koji treba i preko rada da oseti blagodeti od našeg šumskog bogatstva.

Od velikih šumskih preduzeća, uglavnom, favoriziraćemo naše društvo „Šipad“, koje ima da bude na prvom mestu regulator tržišne cene za šumske proizvode, a s druge strane da isto tako vrši socijalnu funkciju, da zaposli što više naše radne snage.

Kad sam već kod „Šipada“ moram spomenuti da je „Šipad“ do sada dao dobre rezultate svoga rada, ali da je, usled nezgodnog postupanja vrhovne vlasti prema njemu, jer se htelo da se kod njega pojača socijalna strana, da zbrine što više našeg siromašnog sveta, — radi toga „Šipad“ je došao u težak materijalni položaj. U najkraćem vremenu, prema odobrenju Finansijskog zakona, doneće se uredba o reorganizaciju Šipadova rada, koja će omogućiti njegovu komercijalnu, a ujedno i socijalnu stranu i koja će „Šipad“ postaviti na zdrave temelje, kako bi u jednom i drugom slučaju mogao potpuno odgovoriti zadatku, koji mu je stavljen u dužnost od njegovog formiranja.

Kod naših šuma imamo mnogo važnih problema, a na prvom mestu dolazi pošumljavanje goleti i uređenje bujica. Pošumljavanje goleti najviše nas interesuje u Južnoj Srbiji, u Dalmaciji, u Zetskoj banovini, a u mnogim slučajevima i u našoj Drinskoj banovini, u Bosni i u Hercegovini. Uređenju bujica i pošumljavanju pristupiće se sa puno ozbiljnosti, a imaćemo za to mogućnosti, jer nam Finansijski zakon daje jednim amandmanom mogućnost za zaključenje zajma, da se tome poslu sistematski i definitivno pristupi.

Dakle, gospodo senatori, kako rekoh, u šumarstvu vodićemo racionalnu politiku i nastojaćemo, da to bogatstvo čuvamo i unapređujemo i da iz njega izvućemo koristi i za druge državne potrebe.

Rudno blago iskorišćavaćemo u meri, u kojoj zahteva naša narodna odbrana i princip će nam biti: da se rudno blago vadi i prerađuje kod nas, da osim materijalnog efekta naši rudnici daju i socijalni efekat, da bi naši radnici, prerađujući rude, ostavljali zaradu u našoj zemlji.

To su, gospodo senatori, glavne smernice moga rada u Ministarstvu šuma i rudnika i ja vas molim da predlog budžeta ovog Ministarstva izvolite primiti, a ja ću vam biti zahvalan na svima sugestijama, koje mi se dadu za budući moj rad. (Aplauz.)

Predsednik dr. Anton Korošec: Pošto nema prijavljenih govornika, prelazimo na glasanje. Glasaće

se po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim g. izvestioca da pročita partiju 969.

Izvestilac Fran Smodej pročita partiju 969.

Predsednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju partiju 969, neka izvole sedeti, a gospoda koja ne primaju, neka izvole ustati (Svi sede.) Pošto svi sede, objavljujem da je partija 969 primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio jednoglasno ceo budžet rashoda Razdela XV — Ministarstva šuma i rudnika, i to od partije 970 do zaključno partije 1043.)

Predsednik dr. Anton Korošec: Objavljujem, da je Senat primio predlog budžeta rashoda Razdela XV — Ministarstva šuma i rudnika.

Prelazimo, sada, gospodo, na pretres predloga budžeta rashoda Razdela VI — Ministarstva inostranih poslova.

Ima reč g. Ministar inostranih poslova.

Ministar inostranih poslova dr. Aleksandar Cincar-Marković: Gospodo senatori, ja sam imao već prilike da iznesem spoljnu politiku Kraljevske vlade. Ovoga puta ja ne bih imao da vam kažem nikakav novi momenat. Zbog toga, ja bih vas najlepše molio da, prema onome što sam već izneo o našoj spoljnoj politici za ove poslednje četiri godine i o namerama i tendencijama našim u pogledu naše spoljne politike u buduće, poklonite poverenje Kraljevskoj vladi za ovu njenu spoljnu politiku i da usvojite predlog budžeta resora koji mi je poveren. (Odobranje.)

Predsednik dr. Anton Korošec: Pošto se niko nije javio za reč, prelazimo na glasanje. Glasaće se po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim g. izvestioca da pročita partiju 379.

Izvestilac Fran Smodej pročita partiju 379.

Predsednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju partiju 379 neka izvole sedeti, a gospoda koja ne primaju neka izvole ustati. (Svi sede.) Pošto svi sede, objavljujem da je partija 379 jednoglasno primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, jednoglasno primio ceo budžet rashoda Razdela VI — Ministarstva inostranih poslova, i to od partije 380 do zaključno partije 399.)

Predsednik dr. Anton Korošec: Prema tome objavljujem da je Senat primio predlog budžeta rashoda Razdela VI — Ministarstva inostranih poslova.

Prelazimo sada na pretres predloga budžeta rashoda Razdela XVII — Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda. Ima reč g. Ministar fizičkog vaspitanja

Ministar fizičkog vaspitanja naroda Đura Čeجویć: Gospodo senatori, ja sam vam predao nacrt budžeta Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda i dao sam sva potrebna objašnjenja u mome pismenom ekspozeu. Vi ste sigurno pročitali taj moj ekspoze. Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda uložiće sve svoje napore da opravda vaše poverenje. Stoga vas molim, gospodo senatori, da biste izvoleli primiti predlog budžeta Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda. (Odobranje.)

Predsednik dr. Anton Korošec: Pošto nema prijavljenih govornika, prelazimo na glasanje. Glasaće se po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim g. izvestioca da pročita partiju 1080.

Izvestilac Fran Smodej pročita partiju 1080.

Predsednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju partiju 1080 neka izvole sedeti, a gospoda

koja ne primaju neka izvole ustati. (Svi sede.) Pošto svi sede, objavljujem da je partija 1080 jednoglasno primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio jednoglasno ceo budžet rashoda Razdela XVII — Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, i to od partije 1081 do zaključno partije 1093.)

Pretsednik dr. Anton Korošec: Objavljujem da je Senat primio predlog budžeta rashoda Razdela XVII — Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda.

Prelazimo na pretres budžeta rashoda Razdela VII — Ministarstva unutrašnjih poslova. — Reč ima g. **Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar unutrašnjih poslova.**

Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar unutrašnjih poslova Dragiša Cvetković: Gospodo senatori, ovogodišnji budžet rashoda Ministarstva unutrašnjih poslova predviđa rashode u sumi od 631,701.529 dinara, od koje iznos od 506,593.508 dinara obuhvata lične a 125,108.021 dinara materijalne rashode Ministarstva. Budžet Ministarstva predviđa rashode po upravnoj struci i rashode na žandarmeriju, za čije se potrebe od ukupnog predviđenog kredita u ovome predlogu određuje 381,617.425 dinara, dok za upravnu struku predlog predviđa rashode u ukupnom iznosu od 250,080.077 dinara.

U upoređenju sa sadašnjim budžetom predlog pokazuje povećanje izdataka za 31,900.000 dinara. To povećanje obuhvata lične i materijalne izdatke.

Lični rashodi resora Ministarstva unutrašnjih poslova predlogom se povećavaju za 14,935.981 dinara. To povećanje na lične izdatke ide na nova službenička mesta, što pretstavlja nove izdatke od 3,899.000 dinara. Pored toga radi potrebe policijske službe u predlogu su predviđena mesta i za sto stražara-dnevničara, koji se u narednoj budžetskoj godini imaju postaviti kod Policijske škole za državne izvršne službenike u Zemunu. To je podmladak državnih policijskih izvršnih službenika, koji se mora blagovremeno stvarati radi upućivanja na službu tamo, gde je to potrebno.

Osim toga u predlogu morao se predvideti i kredit za unapređenje službenika resora unutrašnje uprave. Potreba struke zahteva, da se i u narednoj budžetskoj godini unapredi izvestan broj službenika ma i u najmanjem obimu, pa je za isplatu njihovih prinadležnosti predlog morao predvideti potrebne kredite. Tu dolazi i povećanje kredita zbog pomeranja na periodske povišice, na koje službenici vremenski stižu pravo po samom zakonu.

Na traženje Komande žandarmerije, povećan je i broj žandarma u žandarmeriji sa 500 ljudi i to je izazvalo novu potrebu da se u predlogu predvide krediti na prinadležnosti za isplatu tih žandarma. Ukupno povećanje ličnih izdataka kod žandarmerije iznosi 10,036.249 dinara, koja suma pored kredita za prinadležnosti 500 novih žandarma, obuhvata i kredit za unapređenje u žandarmeriji i prevodenje privremenih za stalne žandarme.

Materijalni rashodi povećani su za 16,964.019 dinara, i to: kod Ministarstva unutrašnjih poslova uneta je suma od 500.000 dinara za odelo i naoružanje 100 novih policijskih stražara-dnevničara, koji se, kao što je rečeno, imaju primiti u Policijsku školu za državne izvršne službenike u Zemunu, računajući za svakog stražara po 5000 dinara. Osim toga, a u vezi sa postavljanjem novih stražara, morao je

biti povećan kredit u iznosu od 115.000 dinara na redovne potrebe Policijske škole u Zemunu.

Kod banskih uprava na materijalne izdatke po predlogu budžeta predviđeno je 593.000.— dinara više nego sada, i to: na ogrev, osvetljenje i kancelarijske potrebe, jer se u toku ove budžetske godine pokazalo da odobreni krediti u sadašnjem budžetu za ove potrebe nisu bili dovoljni.

Izdatci na materijalne potrebe žandarmerije povećani su za 13,057.463.— dinara. Tu ulazi kredit za nabavku celokupne sprema za 500 novih žandarma kao i za podmirenje ostalih potreba nastalih zbog postavljenja ovih žandarma. Osim toga bilo je potrebno predvideti ovo povećanje i radi nabavke potrebnih vozila za pojedine žandarmerijske pukove i pogonskog materijala.

Na ime materijalnih rashoda kod glavne policije predviđeno je na materijalne potrebe 1,654.256.— dinara više nego u sadanjem budžetu. To je moralo biti učinjeno radi nabavke odeće, obuće, oružja, municije i ostale sprema za nove policijske državne službenike.

Kod Opšte državne statistike kao poslednje glave u ovom Razdelu uneto je povećanje na materijalne izdatke u iznosu od 441.400.— dinara. Ono je uglavnom potrebno za štampanje statističkog godišnjaka i naučnu obradu i izdavanje drugih statističkih knjiga kao i za ostale izdatke oko prethodnih priprema za popis stanovništva, koji će se obaviti u 1941 godini. Kod ove glave smanjeni su rashodi za 259.774.— dinara, te prema tome povećanje kredita u predlogu za Opštu državnu statistiku u stvari iznosi samo 181.626.— dinara.

Što se tiče onog drugog dela Ministarstva unutrašnjih poslova, koji govori o onim odnosima koji zasecaju u našu unutrašnju politiku, ja sam, gospodo senatori, imao prilike u tri maha da preciziram jasno i odlučno, u jednoj formi, u kojoj se može biti do danas nije govorilo ni u Narodnoj skupštini ni u ovom Domu, gledište Kraljevske vlade na naše najvažnije unutrašnje probleme. Među tim najvažnijim unutrašnjim problemima dolazi nesumnjivo hrvatsko pitanje.

Gospodo, iz Vladine deklaracije, zatim iz ekspozice koji sam dao u Narodnoj skupštini, i najzad iz onog govora koji sam održao u Narodnoj skupštini, ja mislim da su dovoljno i odlučno i jasno postavljeni pogledi Kraljevske vlade na ovaj najaktuelniji unutrašnji problem — na pitanje sporazuma sa Hrvatima. Gospodo, ja tim izjavama ne bih imao ništa više da dodam, niti da oduzmem.

Ja mislim da danas u ovoj zemlji nema više nijednog činioca, pa pripadao levici ili desnici, koji se nije jasno i odlučno izjasnio da je pitanje sporazuma jedno prvoklasno, najznačajnije, najvažnije naše unutrašnje pitanje, i da to pitanje treba rešiti sporazumno sa svima zainteresovanim stranama. **(Fran Smodej: Tako je!)**

Ja mislim da nije potrebno više govoriti o tome pitanju, o mnogim momentima iz prošlosti, o momentima koji su neposredno prethodili dolasku ove Vlade. (Uzvici na desnici: Tačno!) Potrebno je da ono što smo rekli i sve ono što se neprekidno govori i ono što se neprekidno čuje i s ove i s one strane, da se to privede u delo. (Uzvici na desnici: Tako je!)

Gospodo, interes ove zemlje, vitalni interesi svih nas i Srba, i Hrvata i Slovenaca, imperativno nam nalažu da nademo što skorije i što brže pravilan i pravedan sporazum.

Ja sam, gospodo senatori, na završetku svoga ekspozee koji je bio vrlo kratak, obzirom na izjave koje sam već do sada davao, jer nalazim da ne treba ni mnogo izjavljivati, ni mnogo govoriti, — treba jednom ozbiljno, pošteno, otvoreno i jasno preći na dela.

Kraljevska vlada pokazuje puno dobre volje, ona hoće da stvori onu potrebnu atmosferu, u kojoj se može da razgovara.

Juče je jedan od govornika ovde govorio, ako se ne varam g. dr. Stević ili g. dr. Kramer, da Kraljevska vlada učini sve sa svoje strane da stvori jednu pomirljivu atmosferu, pogodnu za ovako značajne razgovore.

Ja sam juče učinio jedan akt koji će nesumnjivo da doprinese takođe da se dođe do ove potrebne atmosfere. Ja sam predložio Kraljevskom Namesništvu amnestiju kojom je amnestirano 170.000 istupnih dela u našoj zemlji, učinjenih naročito za vreme izbora i posle izbora sve do 5 februara. Od tih 170.000 krivičnih dela, koliko je juče amnestirano, 50.000 odnosi se na Savsku banovinu.

Gospodo, ja mislim da je krajnji momenat i da je krajnje vreme da svi budemo razumni, da je krajnji momenat da se jednom sporazumemo, jer je to naš zajednički interes. (Odobranje).

Nije to interes veći desnice ili manji interes leve, to je naš zajednički interes da se naše unutrašnje prilike konsoliduju, jer samo u sredenim unutrašnjim prilikama može biti prosperiteta i napretka, može biti solidnog konstruktivnog rada. Kad toga nema, zna se gde sve konstruktivne snage idu i na šta se troše. Troše se na međusobnu borbu i svadu, na ono što ne koristi našem narodu i našoj zemlji.

Gospodo, ja mislim da je dovoljno bilo izjava, da je dovoljno bilo razgovora, da je dovoljno bilo svega, da je dovoljno bilo utrkivanja ko će više pokazati patriotizma i nacionalizma. Ja mislim da smo mi svi patriote, da smo mi svi nacionaliste, da mi svi volimo svoju zemlju i da svima nama lebdi pred očima jedan isti interes, da ta zemlja bude jaka, da bude solidna i napredna. I ona će biti solidna, i ona će biti jaka, ako bude unutrašnjeg mira, ako bude pune socijalne pravde i ako bude sloge među nama. (Burno odobranje i aplauz).

Prešednik dr. Anton Korošec: Pošto nema prijavljenih govornika, prelazimo na glasanje. Glasace se po partijama, sedenjem i ustajanjem. Molim g. izvestioca da pročita partiju 400.

Izvestilac Fran Smodej pročita partiju 400.

Prešednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju partiju 400 neka izvole sedeti, a gospoda koja ne primaju, neka izvole ustati. (Svi sede). Pošto svi sede, objavljujem da je partija 400 primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio jednoglasno ceo budžet rashoda Razdela VII — Ministarstva unutrašnjih poslova, i to od partije 401 do zaključno partije 447.)

Prešednik dr. Anton Korošec: Objavljujem da je Senat primio predlog budžeta rashoda Razdela VII — Ministarstva unutrašnjih poslova.

Prelazimo sada na pretres predloga budžeta rashoda Razdela IX — Ministarstva vojske i mornarice. Reč ima g. Ministar vojske i mornarice.

Ministar vojske i mornarice, armijski general Milutin Nedić: Gospodo senatori, budžet rashoda Ministarstva vojske i mornarice u iznosu od dinara

2.928,165.957.— bio je primljen od strane Narodne skupštine i usvojen od strane Finansijskog odbora ovog Visokog doma. U oba ova slučaja ja sam imao čast da dam jedan opširan ekspoze, u kome sam izložio za koje su svrhe, u kome odnosu i sa kakvim diferencijama u pogledu plusa i minusa namenjene pojedine partije i pozicije. Ovom prilikom želim da rezimiram, da je ovaj budžet veći od prošlogodišnjeg za 156 miliona, odnosno 5,75%, da ovo povećanje ide poglavito na materijalne rashode, koji obuhvataju 148 miliona, dok 8 miliona ide na lične rashode. Ukupno od celokupnog budžeta na lične rashode ide 734,388.957 dinara, a na materijalne 2.193.777.000.— odnosno 75% na materijalne, a 25% na lične.

Ovakav odnos, gospodo senatori, možemo smatrati kao veoma povoljan, jer znači da se na materijalne potrebe naše vojne sile, kako mirnodopske tako i ratne, troši gro vojnoga budžeta, dok jedan znatno manji deo ide na čisto lične potrebe i lične rashode, koji su inače neophodni i nasušni, jer predstavljaju jedini izvor održavanja celokupne naše vojne sile u ličnom pogledu.

Želim, gospodo senatori, da napomenem još samo to, da ovaj budžet rashoda sadrži jednu sumu od 600 miliona dinara, koja je namenjena nabavci ratne spreme i naoružanja za rat; i da je naporedo s tim od strane plenuma Narodne skupštine i od strane Finansijskog odbora Senata usvojen predlog Kraljevske vlade da se ustanovi fond Narodne odbrane, kojim su garantovani izvesni prihodi sa ciljem da se stvore nova sredstva za naoružanje naše vojske i bezbednost naše zemlje.

Obzirom na detaljna obaveštenja, koja sam imao čast da izložim pred Finansijskim odborom ovoga Visog Doma, i obzirom na samu složenost ovoga budžeta, kao i vašu želju da se pretres budžeta u Senatu ubrza, — ja vas molim, gospodo senatori, da sa onim poverenjem koje ste uvek ukazivali našoj vojnoj sili i sa ljubavlju kojom ste uvek pratili njen život i napredak, ja vas molim da se sada izvolite zadovoljiti sa ovim mojim kratkim ekspozeom i da izvolite primiti budžet Ministarstva vojske i mornarice u onome sastavu i u obimu kako ga je predložio Finansijski odbor ovog visokog Doma. Ujedno vas molim da verujete da ona ljubav i poverenje, koju ste uvek ukazivali našoj vojnoj sili, da će ona biti u punoj meri opravdana, i da će i u buduće naša vojna sila savesno i predano vršiti svoje visoke dužnosti u službi Kralju i Otadžbini kao i do sada, i nepokolebivo stajati na braniku Otadžbine na svima njenim granicama, koje bi bile ugrožene. (Živo i dugotrajno odobranje, pljeskanje i uzvici: Živela vojska!)

Prešednik dr. Anton Korošec: Pošto nema prijavljenih govornika, prelazimo na glasanje. Glasace se po partijama, sedenjem i ustajanjem. Molim g. izvestioca da pročita partiju 501.

Izvestilac Fran Smodej pročita partiju 501.

Prešednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju partiju 501 neka izvole sedeti, a gospoda koja ne primaju neka izvole ustati. (Svi sede). Pošto svi sede, objavljujem da je partija 501 primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio jednoglasno ceo budžet rashoda Razdela IX — Ministarstva vojske i mornarice, i to od partije 502 do zaključno partije 595.)

Pretsednik dr. Anton Korošec: Objavljujem da je Senat primio predlog budžeta rashoda Razdela IX — Ministarstva vojske i mornarice.

Sada prelazimo na pretres predloga budžeta rashoda Razdela XVI — Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja. Molim g. Ministra da dađe svoj ekspoze.

Ministar soc. politike i nar. zdravlja Miloje Rajaković: Gospodo senatori, predlog budžeta rashoda za 1939/40 godinu Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja iznosi 255,177.963.— dinara; znači za 10,182.112.— dinara je veći nego dosadani budžet. Od ukupnog budžeta rashoda na lične rashode i to kako samog Ministarstva, tako i šest odeljenja pri Kraljevskim bankim upravama, zatim na bolničku, higijensku i socijalnu službu dolazi okruglo 110,633.000.— dinara, dok na materijalne rashode dolazi okruglo 143,744.000.— dinara. Od samog povećanja dolazi: na lične rashode 4,498.000.— din. a na materijalne 5,365.965.— dinara. Ovaj budžet rashoda, prema svojoj nameni, repartiran je ovako: za Ministarstvo sa ustanovama na teritoriji Uprave grada Beograda dinara 22,088.000.—; za odeljenja za socijalnu politiku i narodno zdravlje pri Kraljevskim bankim upravama i Upravi grada Beograda 18,538.000.— din.; za bolničku službu 104,328.000.— din.; za higijensku službu 101,742.000.— i za socijalnu službu okruglo 7,679.000.— dinara.

Predviđeno povećanje u glavnom odlazi na poboljšanje: higijenske službe 4,255.000.— din.; bolničke službe 3,777.000.— din.; za odeljenja Kraljevskih bankih uprava 1,888.000.— din.; i na socijalnu službu okruglo 451.000.—. Ovo i ovoliko povećanje budžeta područnog mi Ministarstva znači samo jedan deo iznosa ranijih budžeta ovoga Ministarstva, kada su oni iznosili, kao u godinama 1930/31 i 1931/32 god. sa oko 50,000.000.— din. više nego što iznosi ovaj predlog budžeta.

Uz podneseni vam predlog budžeta ovog Ministarstva, a u njegovom obrazloženju, čast mi je izneti vam kratak pregled njegove nadležnosti i rada, kako na socijalno-političkom polju, tako i na polju narodnog zdravlja.

Socijalno-politički rad ovoga Ministarstva obuhvata, u glavnom ovako grupisane i organizovane poslove: zaštitu radnika i nameštenika, socijalno osiguranje, posredovanje rada i suzbijanje nezaposlenosti; inspekciju rada, zaštitu iseljenika, ishranu pasivnih krajeva i zaštitu ratnih invalida i ostalih žrtava rata. Zdravstvena služba obuhvata: zdravstveno-upravnu, bolničku i higijensku službu.

Dužnost mi je da odmah istaknem i sa zadovoljstvom naglašavam veoma aktivan, plodan i uspešan rad na svima ovim područjima moga prethodnika g. Dragiše Cvetkovića. Na socijalnom polju, inicijativom g. Cvetkovića, sprovedene su značajne socijalne reforme, kojima je krajnja svrha da se pomaganjem malog čoveka i radnog sveta dođe do socijalne pravde i do socijalnog reda u društvu i Državi. Na polju socijalnog staranja g. Cvetković je, pored jednog niza praktično izvedenih mera i rešenja, sproveo osiguranje za iznemoglost, starost i smrt radnika; doneo Uredbu o minimalnoj nadnici, kolektivnim ugovorima, pomirenju i arbitraži; doneo niz uredaba za poboljšanje i uredenje položaja naših pomoraca; proširio penziono osiguranje i na privatne nameštenike; doneo Uredbu o zbrinjavanju nezaposlenih radnika; i najzad doneo Uredbu o ratnim invalidima i ostalim žrtvama rata. Moj prethodnik je takođe posvetio naročitu brigu i staranje: pomaganju i ishrani

pasivnih krajeva, kao i nastradalima od poplava i grada. Na zdravstvenom polju, za to isto vreme, postignuti su krupni i značajni uspesi: proširenje bolnica u Beogradu, Ljubljani, Banjoj Luci, Splitu, Nišu i t. d.; postavljeni osnovi bolje i celishodnije bolničke službe; prošireni sanatorijumi; u Surdulici za studente, u Fruškoj Gori za školsku decu, u Topolšici za decu i t. d. Podignute su nove zdravstvene stanice; proširen je rad na selima za zaštitu školske dece tako da danas imamo preko 100.000 seoske dece zaštićene zdravstveno po školskim poliklinikama. Osnovana su i 3 nova zavoda za zaštitu dece. U higijenskoj službi da pomenem samo napore koji su činjeni za suzbijanje tuberkuloze, za osnivanje i otvaranje dispanzera i proširenje sanatorijuma. U ovu službu spadaju i asanacioni radovi, kojima je posvećena naročita pažnja tako, da je podignuto 626 objekata, a obezbeđena izgradnja još 329 novih objekata, ličnim nastojanjem moga prethodnika.

U nadležnost područnog mi Ministarstva spada u prvom redu **zaštita radnika i nameštenika**. Ta zaštita, kao domen radnog prava, obuhvata i bavi se sa tri najvažnija pitanja: pitanjem nadnice, pitanjem radnog vremena i pitanjem zaposlenja.

Pitanje nadnice, podjednako značajno i za radnika i za poslodavca, duboko zaseže u same osnove ekonomskog i socijalnog narodnog života. Za radnike, dobro rešenje ovog pitanja pretstavlja životno izdržavanje, održavanje i podizanje porodice; za poslodavce, ono znači najglavniju stavku u proizvodnji. Pri rešavanju ovog problema prvenstveno se moralo voditi računa o tome da se podigne nivo života našeg radnog sveta i to naročito u onim krajevima i mestima gde je taj nivo bio i suviše nizak, a uz to da se omogući povećanje nadnica nekvalifikovanih radnika, koji sačinjavaju gro našeg radništva. Uredba o utvrđivanju minimalnih nadnica, zaključivanju kolektivnih ugovora, pomirenju i arbitraži uglavnom je uspela, jer se u primeni pokazalo da je osnovna svrha ove Uredbe postignuta. Prosečna obezbeđena dneva radnička snaga, koja je 1936 godine iznosila 21,68 dinara, popela se posle donošenja Uredbe u 1937 godini na 22,71 a u 1938 godini na 23,64 dinara. Ova Uredba imala je za cilj i da ublaži oštrinu i preteranosti u sukobima između radnika i poslodavaca, kao i da im omogući sporazumevanje u pogledu radnih odnosa.

Pitanje radnog vremena pomoćnog osoblja regulisano je Zakonom o zaštiti radnika i Uredbom o otvaranju i zatvaranju trgovačkih i zanatskih radnji i o radnom vremenu pomoćnog osoblja. Težnja je da se smanjenjem i ublaženjem radničke i nameštene nezaposlenosti, u izvesnim privrednim granama, a gde je to moguće, postigne u nekoliko smanjenje radnog vremena pomoćnog osoblja, gde to i u koliko opšte privredne prilike dozvoljavaju.

Da bi se zaštitio radnički podmladak, propisana je Uredba o ograničenju broja učenika: o zabrani da deca ispod 14 godina idu na zanate, o radnom vremenu i odmoru učenika; o njihovim nagradama, izdržavanju i ishrani.

U prošloj godini učinjen je znatan napredak u zaštiti naših pomoraca u upotpunjavanju zakonodavstva, kojim se uređuje njihovo radno vreme, njihova ishrana, stanovanje i zdravstvena služba na pomorskim brodovima. Donesen je i Pravilnik o organizaciji i poslovanju stručnih berzi rada za pomorce, kao i naročita Uredba kojom se reguliše i poboljšava položaj naših lučkih radnika. Donesena je i Uredba o legitimacijama (poslovnim knjižicama) radnika i na-

meštenika, kojom je najzad postignuta jednoobraznost za celu zemlju time, što su zamenjene do sada postojeće raznovrsne radničke knjižice.

Pravna zaštita radnika, koja je zadržana u našem nacionalnom zakonodavstvu, upotpunjena je međunarodnim konvencijama rada koje je naša Država usvojila. Naša Država održava stalne veze sa Međunarodnim biroom rada u Ženevi, i sudeluje na svima konferencijama te velike međunarodne ustanove.

U pogledu **osiguranja radnika**, u toku prošle 1938 godine, Središnji ured za osiguranje radnika sprovodio je osiguranje za slučaj bolesti i nesreće, kao i za slučaj iznemoglosti, starosti i smrti. Poslednja grana osiguranja uvedena je tek od 1 septembra 1937 godine. Broj osiguranih radnika povećan je u 1938 godini za 35.181 lice. Prosečan broj osiguranih članova, u 1938 godini, iznosi 715.192 lica, dok je u 1937 g. iznosio 680.011 lica.

U pogledu **posredovanja rada** i suzbijanja nezaposlenosti, godina 1938 znači prekretnicu naše službe javnog staranja o nezaposlenima. Jula meseca pr. godine, stupio je na snagu onaj deo Uredbe o zbrinjavanju nezaposlenih radnika, koji sadrži propise o pružanju novčane pomoći. Prema tome, od polovine 1938 godine u našoj zemlji se primenjuje sistem osiguranja u nezaposlenosti na sličan način kao što je ova grana socijalnog osiguranja sprovedena u zapadnim zemljama Evrope. Postepenim sprovođenjem u život ove Uredbe nezaposleni radnici će moći uživati za vreme od 26 nedelja redovnu pomoć, a ako se prikupe dovoljne rezerve, i preko ovog vremena.

Penziono osiguranje službenika, na osnovu Uredbe o proširenju penzionog osiguranja službenika, počelo je sa prvim januarom 1938 godine da se sprovodi kao obavezno osiguranje svih privatnih namještenika u zemlji. Osnivani su novi samoupravni penzioni zavodi u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu, a Penzionom zavodu u Ljubljani bilo je povereno sprovođenje potrebnih predradnji za osnivanje novih penzionih zavoda. Krajem 1937 godine Penzioni zavod u Ljubljani imao je 13.725 osiguranih članova, a krajem 1938 godine Zavod u Beogradu imao je 13.282 člana, u Zagrebu 13.882, a Penzioni u Sarajevu 3.450 članova.

Što se tiče **ishrane pasivnih krajeva**, u toku 1938 godine, — kad je zbog suše žetveni prinos u velikim delovima južno-zapadnih i zapadnih krajeva naše zemlje podbacio, — ukazala se je potreba da Država pritekne u pomoć oskudnom stanovništvu. Odbačen je raniji način davanja pomoći u kukuruzu, pa se prešlo na produktivno pomaganje oskudnih time, što se pomoć ukazuje u javnim radovima, koji se izvode baš u samim oskudnim mestima i od samih meštana, a najvećim delom na opštinskim i seoskim putovima. Na ovaj način oskudni narod ima dvostruku korist: pruža mu se zarada u vidu nadnice od koje može da nabavi najpotrebnije za ishranu i stvaraju se nove, odnosno poboljšaju se već postojeće komunikacije među naseljima. Radovi su u toku i u svima banovinama. U prošloj godini isplaćeno je u tu svrhu 39,925.000.— dinara, dok je iznos od daljih 8,775.000 dinara angažovan.

Zaštita iseljenika jeste predmet naročitog staranja ovoga Ministarstva. Iako su danas manje više zatvorena vrata stranoj radnoj snazi u svim zemljama, ipak se tokom prošle godine iselilo iz Jugoslavije blizu 20.000 lica, a za to vreme vratilo u zemlju oko 15.000 naših iseljenika. Zadatak naše iseljeničke slu-

žbe sastoji se u olakšanju zaposlenja naših radnika u inostranstvu i u osiguranju njihovog položaja. Naši iseljenici idu samo u zemlje sa višim standardom života, a zadaća naše iseljeničke službe sastoji se u plasiranju naših nezaposlenih radnika. Naročitim amandmanom u Finansiskom zakonu predvideo sam ukidanje takozvane „iseljeničke glavarine“, pošto je i nepravedno i nesocijalno bilo naplaćivanje te visoke takse od onih, koji se otiskuju u daleki svet da traže rada i zarade.

Uposlenje stranih radnika kod nas dozvoljava se, po pravilu, samo za stručno i kvalifikovano radno osoblje, koje je neophodno potrebno u našoj privredi. Ovo samo u toliko, u koliko takve radne snage nema među domaćim nezaposlenim radnicima. Gdegod je to moguće, ove dozvole se izdaju pod uslovom: da pored stranih kvalifikovanih radnika bude zaposlen najmanje isti broj domaćih radnika odgovarajuće struke, a u cilju osposobljenja naših radnika u istoj vrsti posla. Dozvole za zaposlenje stranih državljana, u svojstvu poverenika stranog kapitala, mogu se dati samo u slučaju, ako je strani kapital uložen u produktivne svrhe kod izvesnih preduzeća u našoj Državi. O ovome se pribavlja mišljenje zainteresovanih ministarstava. U vezi sa proširenjem delatnosti ovoga Ministarstva, sve se više oseća oskudica osoblja u inspekcijama rada. Kontrola preduzeća treba da se vrši u onoj meri, kojom bi se postigla zaštita zaposlenih radnika u preduzećima. Područno mi Ministarstvo će se starati, da se Pravilnik o higijenskim i tehničkim zaštitnim merama radnika u preduzećima striktno izvršuje, a, prema ukazanoj potrebi, i da se i dopuni.

Invalidsko pitanje, — koje je godinama ostalo nerešeno, i bilo jedan neoduzen dug nacije prema ratnim žrtvama, — najzad je rešeno i okončano Uredbom o ratnim invalidima i ostalim žrtvama rata, donesenom 1 decembra 1938 godine, od moga prethodnika g. Dragiše Cvetkovića.

Glavne odlike ove Uredbe sastoje se u tome, što se njome proširuje kako krug prava i povlastica, tako i krug uživalaca ovih prava i povlastica. Uredbom su povećane invalidske prinadležnosti i olakšani uslovi za sticanje prava na ove prinadležnosti.

Po invalidskom zakonu od 1929 godine i njegovim izmenama i dopunama, broj uživalaca invalidskih prinadležnosti iznosio je: ličnih invalida 17.252; porodica i roditelja poginulih, umrlih ili nestalih ratnika 47.989; dece živih i umrlih ličnih invalida i žena živih ličnih invalida 4.818; ukupno 70.059 lica.

Po novoj Uredbi, broj uživalaca invalidskih prinadležnosti iznosiće približno:

ličnih invalida 29.414; porodica i roditelja poginulih, umrlih ili nestalih ratnika 105.530; dece živih ili umrlih ličnih invalida i žena živih ličnih invalida 3.119; ukupno 138.063 lica.

Broj uživalaca invalidskih prinadležnosti biće, dakle, udvostručen.

Finansijski efekat isplate invalidskih prinadležnosti u dosadanjoj 1938/39 budžetskoj godini iznosi: za lične invalide 43,178.324.— din.; za porodice i roditelje 60,004.701.— din.; ukupno 103,490.835.— dinara.

Finansijski efekat isplate invalidskih prinadležnosti, koja će se po novoj Uredbi vršiti počev od 1 aprila 1939 godine, iznosi: za lične invalide 103,151.402.— din.; za porodice i roditelje 140,836.448.— din.; ukupno 243,988.824.— din.

Finansijski efekat isplate invalidskih prinadležnosti po novoj Uredbi prevazilazi dosadanji efekat za 140,804.817.— din.

Prevođenje na nove invalidske prinadležnosti rešeno je novom Uredbom na vrlo celishodan način. Lica koja su dosada primala stare invalidske prinadležnosti, biće odmah prevedena na nove invalidske prinadležnosti i to automatski od strane finansijskih direkcija, na osnovu starog sudskog rešenja; dakle bez novog sudenja i makakvih formalnosti.

Invalidskim diviziskim sudovima naredeno je, da sve invalidske predmete ustupe okružnim sudovima kao invalidskim. Broj ovih predmeta iznosi 531.640. Pretežan broj ovih predmeta je već ili pozitivno rešen ili bezpredmetan. Predviđa se, da će okružni sudovi od ovoga broja pozitivno rešiti oko 80.000 predmeta, s obzirom na odredbe pomenute Uredbe.

Jednim amandmanom predvideo sam mogućnost izmene i dopune Uredbe, radi toga što su se pokazale nužne izvesne korekcije formalne prirode, korekcije nužne za njeno brzo sprovođenje i primenu. Ove izmene imaju se kretati u okviru onog finansijskog efekta koji je već opredeljen samom Uredbom, a što je izrično i naročito i u samom amandmanu naznačeno.

U pogledu zdravstvene službe ovog Ministarstva, opšta je konstatacija da je ona u stalnom napretku, ali da je ipak daleko od toga da odgovori svim zadacima, koji se od nje s pravom očekuju. Zdravstveni napredak jednog naroda i njegova populaciona snaga mere se nizom podataka o kretanju, odnosno porastu stanovništva, o zdravstvenom stanju i načinu života naroda, o pojavljivanju i kretanju bolesti, naročito onih socijalne prirode. Životna snaga našeg naroda je ogromna, i naš mladi narod u pogledu razmnožavanja u napredovanju je. To je opšta konstatacija, u odnosu na druge narode. Prema statistici priraštaj stanovništva naše Kraljevine je među najboljima u Evropi: stanovništvo naše zemlje svake godine poraste oko 200 hiljada. Ipak, ima jedna indikacija koja nateruje na razmišljanje: taj je priraštaj iz godine u godinu sve manji; u godini 1930 priraštaj stanovništva je bio 16.52% na hiljadu, dok je u 1936 godini taj priraštaj opao na 12.93%. Pada u oči da su severni krajevi naše Države u jakom opadanju u ovom priraštaju, sa Dunavskom banovinom na čelu, dok južni krajevi naše zemlje imaju vrlo dobar priraštaj. Potrebno je još napomenuti, da je u našoj zemlji radanje u bržem opadanju u odnosu prema smrtnosti, čije je opadanje sporije. Taj fakat govorio bi u prilog tome da se higijenske prilike poboljšavaju, ali i u prilog tome da i našu zemlju zahvata talas slabljenja nataliteta, što je više pojava jedne socijalne bolesti, koja ide uporedo sa kulturom.

Naša zdravstvena služba postigla je prilične uspehe u svima pravcima njenih zadataka: kako u lečenju bolesnika, tako i u borbi protiv zaraznih i socijalnih bolesti, i u podizanju higijenskog stanja u našem narodu. Dalji uspesi ove zdravstvene službe, kao i to da li će ona ići uporedo sa potrebama narodnog i socijalnog života, zavise uglavnom od sredstava koja će joj se staviti na raspoloženje, da ta zdravstvena služba odgovori životnim potrebama naroda i visokim zadacima svojim.

Zdravstvena služba se deli u tri grane: upravna, bolnička i higijenska služba. Pored države, u toj službi sudeluju i banovine, kao i veće gradske opštine.

U upravnu službu dolaze banske uprave i organi zdravstvene službe u srezovima, sreski sanitetski referenti. Novina u ovom jeste 70 novih predviđenih

mesta za lekare po selima i po varošicama. Sama nužnost ovo je nalagala, jer od blizu 6 hiljada lekara u Kraljevini samo je njih nešto preko 830 sa službom po selima i malim mestima; nešto manje nego u samom Beogradu. Ovo stanje još više zabrinjuje kad se pogleda u raspored i ovih lekara po banovinama, jer i od ovog broja u šest banovina je samo jedna četvrtina, a tri četvrtine su u tri banovine. Mi imamo čitavih banovina u kojima uopšte nema ni jednog jedinog lekara u selu. Imamo oko 80 srezova samo sa jednim lekarom, a ima srezova i sa više lekara, ali su svi u sreskom mestu, dok celim prostranstvom sreza, na 50—60.000 stanovnika nema lekara.

Pitanje snabdevanja sela lekarima dolazi u najvažnije zdravstvene probleme, jer dokle u selima na 30.000 stanovnika dolazi jedan lekar, dotle u varošima jedan lekar dolazi na nešto preko 2.000 stanovnika. Ali to je samo uopšte uzeto. Imamo banovina gde i na 50 i 60.000 stanovnika u selima dolazi samo jedan lekar (Drinska banovina), a ima ih u kojima uopšte ni jednog lekara na selu nema (Zetska banovina). Ovakvo stanje onemogućava pravilnu zdravstvenu službu i tome se mora tražiti leka. Pokušavalo se sa zdravstvenim opštinama, zdravstvenim stanicama i zdravstvenim zadrugama, ali ni one nisu mogle dobiti lekare, jer na raspisane konkurse niko se ne javlja. Samo u ovim ustanovama i u nekim srezovima imasada 60 lekarskih mesta praznih, a ima srezova ili drugih sreskih mesta, koji po dve godine ne mogu da se popune, jer ni jedan lekar neće tamo da ide.

Ovakvo stanje primoralo je Ministarstvo da traži ovlašćenje da donese Uredbu sa zakonskom snagom za lekare koji žele da dobiju službu u državnim, banovinskim i samoupravnim ustanovama i kod organa socijalnog osiguranja kao i u privatnim bolnicama s pravom javnosti da provedu dve godine u lekarskoj službi na selu, dok su lekarima koji ne žele da stupaju u ove službe, dozvoljene i privatna praksa i specijalizacija iz svih grana medicine. Ovakav amandman potreban je i zbog toga, što se lekari slabo javljaju i za vojnu sanitetsku službu, a po toj Uredbi lekari koji stupe u vojsku, bili bi oslobođeni od službe na selu.

Za pravilno lečenje pored lekara, koji treba da je blizak bolesniku, potrebno je i jevtino snabdevanje lekovima. Lekovi po našoj apotekarskoj taksi vrlo su skupi, mnogo skuplji nego u susednim balkanskim zemljama. Ipak i pored sve te skupoće lekova apotekari vrlo često moraju da prodaju svoje apoteke ili i da se odriču dozvola za apoteke, jer zarada njihova ne odgovara ni minimumu za izdržavanje.

Ova skupoća lekova potiče poglavito iz načina snabdevanja lekovima iz inostranstva. Dok lek dođe u ruke potrošača treba četvorica da zarade: proizvođač, zastupnik, veleprodajista i apotekar.

Zbog toga se vrlo često dešava da se bolesnik vraća iz apoteke ne uzevši lek, jer ne može da ga plati. Ovlašćenjem iz Finansijskog zakona teži se da se ovo stanje izmeni u interesu potrošača, ali da se ni interesi apotekara ne okrnje. Promenom Pravilnika o lekovima i lekovitim specijalitetima izmeniće se odredbe, koje čine da su lekovi skupi, a naročito tražiće se mogućnosti da se apotekari što jevtinije snabdevaju lekovima, da bi se na osnovu toga moglo pristupiti i izmeni apotekarske takse i pojedinjavanju lekova za bolesnike.

U bolničkoj službi, pored svih učinjenih napora i postignutih uspeha i pored sveg, znatnog poboljšanja, postignutog tokom poslednjih godina, stanje

je takvo da nas ne može zadovoljiti. Ne može nas zadovoljiti prvo s toga, što je još uvek nedovoljan broj bolnica i bolesničkih postelja, i drugo s toga, što su oprema i izdržavanje tih bolnica još uvek oskudni.

Pod državnom upravom su 9 opštih bolnica, jedna specijalna za ženske bolesti i 6 za duševne bolesti. U svima opštim državnim bolnicama bilo je svega 5.140 postelja, u kojima se prosečno dnevno lečilo 4.344 bolesnika. Ovo stanje još je gore u duševnim bolnicama, gde je ležalo prosečno dnevno 5.690 bolesnika, dok su one raspolagale samo sa 4.633 postelja. U pogledu bolnica opšta konstatacija je ova: bolnice nemaju onaj broj postelja, koji bi bio dovoljan da primi sve bolesnike, a uz to još i bolnice nisu pravilno teritorijalno raspoređene: ima vrlo velikih prostora i znatan deo stanovništva bez bolnice, što je još i teže, kad je takav slučaj baš u najtežim krajevima naše zemlje, onim sa slabim komunikacijama.

Ima banovina gde na 1000 stanovnika ne dolazi ni jedna bolesnička postelja (Zetska, Vrbaska), ima ih gde dolazi tek nešto više od jedne postelje, ali ni u jednoj broj postelja na 1000 stanovnika ne prelazi 3. U ovo se računaju i banovinske i gradske bolnice, koje zajedno nemaju ni 14.000 postelja.

Ovakvo stanje primoralo je Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja, naročito poslednje tri godine, da zajmovima povećava broj bolesničkih postelja u državnim bolnicama, tako da će se broj bolesničkih postelja, kad sve ove započete bolnice budu dovršene, povećati za blizu 2.000. Ali ni ovo nije trajno rešenje, već samo izraz velike nužde i hitne pomoći.

Da bi se pariralo koliko koliko ovom zaista teškom stanju bolničke službe, moj prethodnik je uneo u prošlogodišnji Finansijski zakon naročito ovlašćenje za Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja da donese Uredbu sa zakonskom snagom o ustanovljenju Narodnog sanitetskog fonda. Ovaj sanitetski fond, prema osnovanim predviđanjima i zamisli njegovih tvoraca, značiće solidnu osnovu za znatno povećanje i dovoljno poboljšanje bolničke službe u našoj zemlji. Ovih dana je ova Uredba o Narodnom sanitetskom fondu obnarodovana, i očekivati je da će se njome, ne samo poboljšati bolnička služba, nego će se i obezbediti potrebna finansijska sredstva za održavanje postojećih i podizanje novih bolnica.

U pogledu higijenske službe, koja, pored socijalno-medicinskih, higijenskih i asanacionih radova, obuhvata i izvesne socijalne ustanove za lečenje, može se s pravom reći, s pogledom na postignute rezultate, da su njeni temelji dobro postavljeni, i da od nje treba očekivati još veće i bolje rezultate od dosadanih. Kad se baci jedan opšti pogled na rad naših higijenskih ustanova dode se do ovog zaključka: da je država u toku prošle godine izdala na sve te ustanove okruglo 64 miliona dinara, a da su te ustanove, kad se njihove usluge i služba procene po najminimalnijim taksama, dale koristi za oko 83 miliona. Ova procena bazira se na tome, da se pregled bolesnika računa samo 10 dinara, a slično može i razne izvršene analize, dezinfekcije, kalemljenje, kupanja, posete lekara i sestara po domovima itd.

Pored ovoga u ovu službu spadaju i asanacioni radovi, za koje je budžetom bilo predviđeno samo 3 i po miliona dinara, a izrađeno je 626 objekata u vrednosti 7 i po miliona dinara — taj višak se pokazuje otuda što su i sam narod, kao i opštine, sudevali u taj izgradnji.

U ovu službu spada i preventivna borba protivu raznih socijalnih i zaraznih bolesti. Na prvo mesto dolazi borba protiv tuberkuloze, od koje u našoj zemlji umire 34 hiljada lica godišnje. Pored ostalog i ova je borba pripomogla stalnom opadanju smrtnosti od tuberkuloze, pa je već u godini 1936 umrlo ispod 30 hiljada lica. U stručnim medicinskim krugovima smatra se da treba imati barem toliko postelja u bolnicama i lečilištima koliko ima smrtnih slučajeva; kod nas bi dakle trebalo bar 30 hiljada postelja samo za lečenje tuberkuloze. U javnim bolnicama međutim ima jedva do 3.000 postelja, a u jedanaest lečilišta ima tek nešto oko 2 hiljade postelja. U dispanserima za tuberkulozu, kojih je bilo 52, pregledano je 145 hiljada lica, od kojih tuberkuloznih oko 20 hiljada. Ovih dispanzera trebalo bi da ima najmanje 150, da bi cela zemlja bogla stajati pod njihovim nadzorom u pogledu tuberkuloze.

Veliko zlo naše zemlje je malarija, od koje godišnje oboli oko 600 hiljada lica. To je i suviše, ali to je dva puta manje nego prvih godina posle Ujedinjenja, što ipak nije utešno s obzirom na velike štete, i zdravstvene i privredne i u našoj narodnoj snazi. Tokom 1938 godine u ustanovama higijenske službe pregledano je oko 360 hiljada lica na malariju i utrošeno oko 1.500 kilograma kinina za njeno lečenje.

Ovome treba dodati da mi nažalost imamo u našoj zemlji oko 40 srezova u kojima vlada endemični sifilis, prošle godine je lečeno oko 50 hiljada lica, što je još sasvim nedovoljan broj prema raširenosti te bolesti, tako da se imaju preduzimati dalje mere u borbi da se ova bolest suzbije u tim srezovima; čemu se već i pristupilo po napred utvrđenom planu prošle godine.

Što se tiče akutnih zaraznih bolesti utešna je pojava, i pohvalna za našu zdravstvenu službu, da je sada broj tih bolesti spao na polovinu prema stanju koje je bilo pre nekoliko godina. U toku poslednjih godina u našoj zemlji ima oko 24 hiljade obolenja od akutnih zaraznih bolesti, dok je pre nekoliko godina bilo prosečno 50—60 hiljada obolelih lica.

Uredbom o besplatnom snabdevanju naroda lekovima biološkog porekla postavljeno je i suzbijanje zaraznih bolesti na bolje i uspešnije osnove. Po toj Uredbi obezbeđeno je bolesnicima besplatno snabdevanje potrebnim serumima za lečenje, a u slučaju potrebe besplatno kalemljenje protiv zaraznih bolesti. Isto tako obezbeđeno je, bez ikakvog povećanja nameta, da zavodi za proizvodnju ovih lekovitih i preventivnih sredstava mogu producirati mnogo veće količine nego do sada i mogu spremiti rezerve za naročite prilike.

Rad na zaštiti odojčadi, male i školske dece nastavljen je i u ovoj godini kao i ranijih. U 104 ustanove za odojčad pregledano je oko 100 hiljada dece u prvoj godini. To je lep broj, ali tek 28% od dece koja se rode u jednoj godini. U školskim poliklinikama izvršeno je 150.000 sistematskih pregleda i oko 340.000 bolesnih učenika. Pored države ovu zaštitnu službu su imale i banovine i opštine, pa je broj zaštićene dece još znatno veći.

I na duševno zdravlje školske dece obraćena je mnogo veća pažnja nego do sada, pa su pri školskim poliklinikama osnovana savetovališta za živčane i duševne bolesti te dece. Isto tako organizovana su savetovališta za fizičko vaspitanje i za ortopediju.

U našoj zemlji od 1.000 smrtnih slučajeva pada na odojčad, decu i mladež do 15 godina 430—450

duša. U nekim banovinama ovo je stanje još i gore, pa preko polovinu smrtnih slučajeva čini mladež i deca. Ova velika smrtnost dolazi iz mnogobrojnih uzroka, a naročito iz nedovoljne nege i ishrane, i ako je biološki naš narod vrlo dobrog kvaliteta.

Zakon o zaštiti dece i mladeži iz 1922 godine, ne odgovara savremenim potrebama, tako da je vrlo velika potreba da se donese nova Uredba o zaštiti dece i mladeži, koja će postaviti nove osnove za ovu zaštitu i kojom će se obuhvatiti celokupna zdravstvena, moralna i socijalna zaštita dece pre i posle rođenja, zatim zaštita matera i porodica i zaštita mladeži.

Ova će Uredba biti izrađena s obzirom na naše prilike zdravstvene, socijalne i kulturne, a naročito s obzirom na potrebu da se što jače i više zaštite deca na našem selu, gde se već opažaju pojave manjeg ranjanja i kriminalnih pobačaja.

Isto tako veoma je važna zaštita mladeži, jer statistike o rekrutaciji za vojsku pružaju vrlo žalosne podatke o stanju naše narodne snage. Broj nesposobnih za vojsku iz godine u godinu se povećava.

Slično stanje može se utvrditi i u privrednom životu s pogledom na radnu sposobnost i efekat rada naših radnika.

Sve su to razlozi koji traže naročite mere da se spreči dalje nazadovanje i opadanje našeg naroda i da se sprovede efikasna zaštita dece i mladeži.

U pogledu zdravstvenog prosvetavanja činili su se veliki naponi, priređivana javna predavanja, tečajevi, naročito domaćički, rastureni u stotinama hiljada primeraka, popularni spisi, knjige, leci i prikazivani zdravstveni filmovi.

U prošloj godini u cilju proširenja i usavršavanja ustanova zdravstvene službe Ministarstvo je učinilo sledeće: 1) U Vrnjačkoj banji izrađen je asfaltni put i pešačke staze, proširen vodovod, uvedena kanalizacija, kaptirani hladni izvori Snežnik i Slatina, raspisan idejni konkurs za definitivno uređenje banje, raspisana licitacija za prihvatnu bolnicu i pristupljeno definitivnom kaptiranju toplih izvora; 2) Dovršeni su i proradili bolnički paviljon u Skoplju sa oko 160 postelja i bolnički paviljon u Nišu oko 130 postelja; 3) U gradnji su bolnički paviljon u Splitu, u Ljubljani, paviljon za očne bolesti u Beogradu i paviljon odeljenja za posmatranje, Higijenski zavod u Nišu, dečji paviljon lečilišta u Topolšici, paviljon lečilišta na Vencu, paviljon u lečilištu Surdulica za studente, dom narodnog zdravlja u Risnu sa bolnicom, odeljenje za zarazne bolesti u Banjoj Luci, školska poliklinika u Ljubljani. Dovršene su nekolike zdravstvene stanice; 4) Lečilište u Koviljači otvoriće se početkom ove godine za tuberkulozu kostiju; 5) Izrađen je plan za podizanje higijenskih ustanova u celoj zemlji, kao i planovi za upotpunjavanje i podizanje novih paviljona državnih bolnica.

Za popravku i poboljšanje bolničke službe Ministarstvo je ustanovilo inspekciju bolnica, i na osnovu podataka od te inspekcije i iskustava prikupljenih tom prilikom Ministarstvo je dobilo vrlo dragocene podatke za izradu planova u podizanju bolnica, njihovom uređenju, poboljšanju i usavršavanju rada, kao i za izradu zakonskih propisa za uređenje ovih važnih ustanova.

U cilju usavršavanja i unapređenja lekara i njihovih znanja Ministarstvo se staralo da uredi ovo pitanje na taj način što je priređivalo naročite kurseve ili slalo u inostranstvo pojedine lekare,

U cilju unapređenja i uređenja zdravstvene slu-

žbe i poboljšanja i racionalizacije rada izdani su mnogi Pravilnici, Uredbe, naređenja, upustva i raspisi.

Zdravstvena politika naša počiva na ozbiljnom stručnom proučavanju svih problema zdravstvenog stanja u našem narodu, ona se podešava i uređuje prema našim odnosima i prilikama; njena je težnja, da što više uvuče sam narod u aktivnu saradnju sa ustanovama i organima te službe na podizanju narodnog zdravlja. Ona je u tom pravcu već postigla dobre uspehe, ali ona se stalno razvija i napreduje i teži da ide uporedo sa potrebama naroda. Takav pravac će nesumnjivo odvesti zdravstvenu službu krajnjem cilju njenom: podizanju i unapređenju narodnog zdravlja i punoj zaštiti našeg mladog i biološki zdravog naroda od svih zdravstvenih nedaća i nevolja.

Sa reformama koje su učinjene u zdravstvenoj službi Uredbom o Narodnom sanitetskom fondu i Uredbom o besplatnom snabdevanju naroda lekovima biološkog porekla kao i sa Uredbama koje će se doneti na osnovu ovlašćenja u ovogodišnjem Finansijskom zakonu, stvoriće se nove osnove i nove mogućnosti da zdravstvena služba postane u životu našeg naroda onaj činilac, koji će davati zdrave snage našoj narodnoj privredi i našoj državnoj odbrani, koje će obezbediti našoj narodnoj i državnoj budućnosti zdrava pokolenja i koja će sačuvati naš narod i njegove biološke vrednosti od opadanja i propadanja. (Odobranje).

Pretsednik dr. Anton Korošec: Pošto nema prijavljenih govornika, prelazimo na glasanje. Glasace se po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim g. izvestioca da pročita partiju 1044.

Izvestilac Fran Smodej pročita partiju 1044.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju partiju 1044 neka izvole sedeti, a gospoda koja ne primaju neka izvole ustati. (Svi sede). Pošto svi sede, objavljujem da je partija 1044 primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio jednoglasno ceo budžet rashoda Razdela XVI — Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja, i to od partije 1045 do zaključno partije 1079.)

Pretsednik dr. Anton Korošec: Objavljujem da je Senat primio predlog budžeta rashoda Razdela XVI — Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja.

Prelazimo na pretres budžeta Državnih prihoda. Pošto nema prijavljenih govornika prelazimo na glasanje. Glasace se po partijama sedenjem i ustajanjem. Molim g. izvestioca da pročita partiju 1.

Izvestilac Fran Smodej pročita partiju 1.

Pretsednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju partiju 1, neka izvole sedeti, a gospoda koja ne primaju neka izvole ustati. (Svi sede). Pošto svi sede, objavljujem da je partija 1 primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio jednoglasno ceo budžet Državnih prihoda, i to od partije 2 do zaključno partije 130.)

Pretsednik dr. Anton Korošec: Objavljujem da je Senat primio predlog budžeta Državnih prihoda.

Prelazimo na pretres predloga Finansijskog zakona za godiu 1939/40. Pošto nema prijavljenih govornika, prelazimo na glasanje. Glasace se po paragrafima. Molim g. izvestioca da pročita § 1.

Izvestilac Fran Smodej pročita § 1.

Predsjednik dr. Anton Korošec: Gospoda koja primaju § 1 neka izvole sedeti, a koja ne primaju neka izvole ustati. (Svi sede). Pošto svi sede, objavljujem da je § 1 primljen.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakom pojedinom paragrafu, u smislu propisa čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio sve paragrafe predloga Finansijskog zakona, i to od § 2 do zaključno § 138).

Predsjednik dr. Anton Korošec: Objavljujem da je Senat primio predlog Finansijskog zakona za godinu 1939/40 u pojedinostima.

Gospodo senatori, predlažem da sednicu prekinemo i da konačno glasanje o predlogu budžeta sa Finansijskim zakonom u celini odložimo za posle podne u 6 časova. Prima li Senat ovaj moj predlog? (Prima). Prema tome ja sednicu prekidam, a nastavak zakazujem za 6 sati posle podne.

Sednica je prekinuta u 11,35 časova.

NASTAVAK SEDNICE U 18.20 ČASOVA

Predsjednik dr. Anton Korošec: Nastavljamo prekinutu sednicu. Pošto smo prihvatili predlog budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1939/40 godinu u pojedinostima, sada ćemo pristupiti konačnom glasanju ovog zakonskog predloga u celini. Glasace se poimenično. Gospoda senatori koji primaju predlog budžeta sa predlogom Finansijskog zakona za 1939/40 godinu glasaće sa „za“, a gospoda koja ne primaju, glasaće sa „protiv“. Molim gospodina sekretara da izvrši prozivku. (Gospoda senatori iz opozicije ne prisustvuju sednici).

Sekretar Kamenko Božić proziva gospodu senatore, koji su glasali ovako:

Aleksić Jovan — za
 Andelinović dr. B. Grgur — odsutan
 Anić Lazar — odsutan
 Bogavac Petar — za
 Božić Kamenko — za
 Budišin Steva — za
 Varadi dr. Imre — za
 Vasiljević Dušan — za
 Velimirović dr. Milutin — za
 Vidaković Antun — za
 Vojnović dr. Lujo — za
 Vranić Ivo — odsutan
 Vrbanić dr. Milan — odsutan
 Vujić Pavle — odsutan
 Vukotić Đuro — za
 Gavrilović dr. Bogdan — za
 Glušac dr. Vaso — za
 Grasl dr. Georg — za
 Gregorin dr. Gustav — za
 Dimitrijević Kosta — za
 Dragović Miloš — za
 Dunić Radoslav — odsutan
 Đerić Dušan — za
 Đorđević Dragoslav — za
 Đuretek Vid — za
 Živanović Jeremija — odsutan
 Zaharić Čedomir — odsutan

Zec dr. Petar — odsutan
 Zlatko Muhamed — za
 Ivanišević don Frano — odsutan
 Janković Stevan — za
 Jeličić Boža — odsutan
 Joksimović Ugrin — za
 Karamehmedović dr. Hamdija — za
 Kotur dr. Đura — za
 Kostić Josif — za
 Kramer dr. Albert — odsutan
 Krstić Serafim — za
 Kujundžić Andra — odsutan
 Kulovec dr. Fran — za
 Kujundžić Bogoljub — za
 Lazarević dr. Filip — za
 Letica Dušan — za
 Mažuranić dr. Želimir — za
 Marjanović Milan — odsutan
 Marušić dr. Drago — odsutan
 Mihalović Antun — za
 Mihaldžić Stevan — za
 Miškulin dr. Mile — za
 Nemeč dr. Josip — odsutan
 Novaković Dušan — za
 Paunović Svetislav — odsutan
 Petrović Dobrosav — odsutan
 Pucelj Ivan — odsutan
 Radovanović Krsta — odsutan
 Radulović Marko — odsutan
 Selić Joca — odsutan
 Smodej Fran — za
 Spasojević Janko — za
 Spaho dr. Mehmed — za
 Stanković Svetozar — za
 Stevčić dr. Dušan — odsutan
 Stefanović dr. Živadine — za
 Trifković Dušan — odsutan
 Ulmanski dr. Sava — za
 Hasanović Uzeir — odsutan
 Hrasnica dr. Halidbeg — odsutan
 Canjuga Vatroslav — odsutan
 Cvetković Jordan — za
 Cukavac Miloš — odsutan
 Čišić Husein — za
 Džaković Milovan — za
 Šaubah dr. Fran — za
 Šola Atanasije — odsutan

Posle glasanja

Predsjednik dr. Anton Korošec: Gospodo senatori, izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je svega 45 gospode senatora i svi su glasali „za“. Prema tome objavljujem, da je Senat primio konačno i u celini predlog budžeta rashoda i prihoda zajedno sa predlogom Finansijskog zakona za 1939/40 godinu onako kako ga je primila Narodna skupština.

Pošto je time dnevni red današnje sednice iscrpljen, ja sa Vašim pristankom sednicu zaključujem a iduća biće zakazana pismenim putem sa dnevnim redom: Utvrđivanje dnevnog reda.

Zaključujući ovu sednicu, ja Vam želim sretne i vesele Uskršnje praznike!

Sednica je zaključena u 18.35 časova.

Stenografski biro Senata

Načelnik

DR. VLADIMIR MAŠIĆ

Stenografski revizori: Antonije Ž. Šokorac, Dr. Ljubomir Škreblin, Dr. Marko Gojak i Mihajlo Pajić;
stenografi: Gojko Božović, Vojislav Stanojević, Ljubomir Janković, Sava Pavlović, Vladimir Šenk i
Tonko Tomašić; stenografski pripravnici: Dušan Lazarević, Dušan Stojić, Edmund Mihelić i Vidoslav
Kasumović.

Korektori :

Jovo Esapović

Vladislav Doklešić

sekretariat Skupštine SR
BEOGRAD

